

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ**

ФАКУЛЬТЕТ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

КАФЕДРА ТУРИЗМУ

Пояснювальна записка

до дипломної роботи

МАГІСТР

(освітній ступінь)

на тему: «Обґрунтування перспектив розвитку зеленого туризму в
Україні»

Виконала: студентка 2 року навчання,
групи 8.06.242.010.18.1,
напряму підготовки 242 «Туризм»
Опара М. І.

Керівник: к.е.н., доцент Алдошина М. В.

Рецензент: директор ТА

«Підприємство» Шевченко Л.В.

Харків – 2019 рік

Вступ

Зелений туризм є одним з найперспективніших напрямків розвитку туристичної сфери у світі. Сьогодні соціальні тенденції направлені на захист природи та створення екологічно чистих продуктів та послуг. Саме цей фактор сприяє популяризації зеленого туризму, у тому числі й в Україні.

Зелений туризм – це туризм, який не потребує значних фінансових інвестицій, бо ґрунтується на наявності природних ресурсів та виключає антропогенний вплив на них. Даний вид туризму може розвиватися при економічному спаді, гарантуючи стабільний прибуток, тому заслуговує на увагу не лише зі сторони державних структур, а й представників влади на місцях.

Сьогодні зелений туризм найбільш популярний серед молоді і тих, хто веде активний спосіб життя, в тому числі студентів, які хочуть відвідувати цікаві місця, економлячи гроші. Останнім часом екотуризм також став захисником літніх людей, які розглядають його з точки зору отримання рекреаційних послуг.

Суть зеленого туризму полягає в організації відпочинку в чистих місцях, зокрема незайманих людиною. Цей тип туризму було розпочато з метою знайомства і збереження навколишнього середовища і природних ресурсів .

Зелений туризм здійснюється за двома основними напрямками:
відвідування малозмінених природних територій;

туризм, орієнтований на відвідувачів «поряд з незмінною людською діяльністю, природними територіями і об'єктами традиційної місцевої культури» [1].

Актуальність теми визначається тим, що зелений туризм поступово починає займати значну нішу в світовій індустрії туризму. На думку експертів Всесвітньої туристської організації, екотуризм буде розвиватися такими ж високими темпами. І це матиме позитивний вплив на економічний розвиток країн, що розвиваються, які ще не втратили свої дорогоцінні природні ресурси.

В Україні є природні території, які мало змінюються в результаті діяльності людини, тому зелений туризм з відповідальним ставленням до природи і найменшим впливом на навколишнє середовище має перспективи для розвитку. Цей вид туризму сприяє сталому розвитку територій, передбачає участь місцевого населення в наданні послуг, створює економічні стимули для охорони навколишнього середовища.

Наукові питання розвитку екологічного туризму як перспективного виду туристичної діяльності висвітлюються в роботах вітчизняних і зарубіжних вчених, таких як: Е. Арсенєва, О. Бейдик, В. Гетьман, В. Єрмаченко, О. Зима, А. Кусков, О. Любіцева, Т. Мельниченко, Л. Оболенцева, Ю. Олійник, В. Петрановська, І. Русев, М. Рутінській, Т. Сергєєва, В. Храбовченко та ін.

Метою дослідження є обґрунтування теоретико-методичних підходів і розробка практичних рекомендацій щодо розвитку зеленого туризму в Україні.

Відповідно до мети в роботі поставлено та вирішено такі завдання: уточнено сутність, принципи, концепції та особливості розвитку зеленого туризму; визначено основні аспекти розвитку зеленого туризму на сучасному етапі;

проаналізовано напрямки і перспективи розвитку зеленого туризму на базі національних природних парків і заповідників; розроблено систему показників для планування розвитку зеленого туризму.

Об'єктом дослідження є процес розвитку зеленого туризму як пріоритетного напрямку сталого розвитку національних природних парків і заповідників.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методичних та практичних аспектів розвитку зеленого туризму.

Методичною основою дослідження є діалектичний і абстрактно-логічний метод пізнання економічних явищ і положень економічної теорії. Теоретичною основою дослідження стали праці класиків економічної науки, сучасних вітчизняних і зарубіжних вчених, економістів, маркетологів, закони України, нормативно-правові акти.

Для обґрунтування стратегічних напрямків розвитку екологічного туризму використано формально-логічні метод індукції і дедукції, порівняння, аналогії, моделювання, контент-логічний метод (аналіз і синтез, гіпотетичний, історичний).

Інформаційною базою є матеріали Всесвітньої туристської організації (ЮНВТО), законодавчі та нормативні акти Верховної Ради і Кабінету Міністрів України, Державної служби статистики України.

Загальний обсяг роботи – 100 сторінок, список використаних джерел–100.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНИ

1.1. Теоретичні основи та понятійно-термінологічний апарат дослідження зеленого туризму в Україні

За даними ВТО зелений туризм займає передові позиції за популярністю та швидкістю розвитку у світі. Він знайшов свою нішу на ринку туристичних послуг відповідно до концепції сталого розвитку туризму.

В Україні організований зелений туризм лише набирає популярності. Традиційно прийнято впроваджувати його на територіях національних парків і заповідників. Саме тут зосереджені найбільш примітні природні цінності, долучення до яких і приваблює численних туристів.

Датою започаткування зеленого туризму в Україні можна вважати 1995 – 1996 роки. Однією з ключових проблем, що гальмує розвиток зеленого туризму в Україні є те, що в нашій країні до сих пір немає чіткого розуміння, що таке зелений туризм та які мають бути закладені принципи його розвитку [3].

Звідси походження близьких за змістом понять «м'який туризм» (soft tourism, або розширений варіант nature tourism with a soft touch – дослівно: природний туризм з м'яким дотиком до природи), «зелений туризм» тощо.

У загальному сприйнятті зелений туризм – це форма активного чи пасивного відпочинку з екологічно значущим вмістом або ж вид туризму, за якого здійснюється рекреаційна діяльність, будуються відносини з природою та іншими людьми на основі взаємної вигоди, взаємоповаги та взаєморозуміння. Туристи отримують від такої взаємодії з природою фізичний, психологічний, інтелектуальний та емоційний запас здоров'я, а природа водночас зазнає мінімальний вплив останніх, місцеві жителі отримують соціальну і економічну мотивацію для збереження природи та традиційного природокористування [4].

За даним ВТО, термін «зелений туризм» широко використовується у сфері туризму вже більш як 10 років. Як відзначають багато дослідників, концепція «зеленого туризму» довгий час не була визначена і залишається відкритим питанням (таблиця 1.1).

Таблиця 1.1

Визначення поняття «Зелений туризм»

Автор	Рік	Визначення
Г. Міллер	1978	Життєздатний туризм, чутливий до навколишнього середовища, що включає вивчення природного і культурного навколишнього середовища і має на меті поліпшення стану в середовищі.
Міжнародна організація екотуризму	1990	Відповідальна подорож у природні зони, області, що зберігає навколишнє середовище і підтримує добробут місцевих мешканців.
О.О. Бейдик	1997	Складова частина рекреаційної діяльності, при якій негативний вплив на природне середовище та його компоненти є мінімальним. Екологічний туризм передбачає гармонійне єднання людини, засобів рекреації, прир.середовища.
М.Б. Біржаков	1999	Туризм визначається як строго спеціалізований вид дозвілля з яскраво вираженими науково-пізнавальними цілями.
Консультативна рада Канади з навколишнього середовища (Canadian Environ-mental Advisory Council)	1999	Вид туризму, пов'язаний із пізнанням природи та спрямований на зберігання екосистем при повазі інтересів місцевого населення.
Міжнародне товариство за виживання	2012	Визнає першість інтересів місцевих мешканців у туристичному освоєнні території, захищає місцеву флору і фауну, забезпечує місцевих мешканців економічними стимулами зберігати навколишнє середовище.
О.О.Любіцева, К. Стащук	2015	Напрямок туризму, оснований на максимізації використання природно-рекреаційних благ та ресурсів і спрямований на еколого-просвітницьку рекреаційну діяльність.

Резюмуючи все вище вказані визначення, можна вивести три основні компоненти зеленого туризму:

освітня;

захист навколишнього середовища;

етно-толерантна.

Сьогодні використовується велика кількість пов'язаних термінів з визначенням «зелений туризм», а саме:

природний туризм; м'який

туризм; екотуризм;

відповідальний туризм;

агротуризм і тому подібне [5].

Необхідно також відзначити, що заплутаність та неоднозначність терміну не дозволяє отримати точні статистичні дані про розвиток зеленого туризму. Тому експерти ВТО в підрахунку прибуттів та надходжень від різних видів туризму використовують поняття «туризм, орієнтований на природні туристичні ресурси», або «природний туризм» (nature based tourism), куди відносять і екотуризм [6].

З усіх досліджених визначень екоорієнтованого туризму сільський і зелений туризм є найбільш близьким за своєю природою, що містить велику ідентифікацію, яка часто зустрічається в літературі [7]. У таблиці 1.2. представлено визначення точок диференціації зеленого та сільського туризму.

Як свідчать дані табл. 1.2, головними відмінностями між двома видами туризму виступають безпосереднє місце реалізації основних і додаткових послуг, а також особливості їх надання. Обидва види туризму мають подібні програмами активного дозвілля, однак існують певні відмінності в їх організації та додаткових послугах [8].

Підсумовуючи сказане, можна визначати «зелений туризм» як такий вид туризму, що надають підприємства на підставі особливої концепції діяльності,

яка, з одного боку, відрізняє їх від конкурентів, а з іншого, передбачає відпочинок на певній відстані від населених пунктів в екологічно чистому природному середовищі [9].

Таблиця 1.2

Порівняльна характеристика зеленого та сільського туризму

Критерії для порівняння	Характеристики, притаманні туризму		Спільні характеристики
	зеленому	сільському	
Місце відпочинку	Природне середовище, екологічно чисте місце, віддалене від населених пунктів, не менше ніж на 5-7 км.	Населений пункт (сільська місцевість)	Обидва об'єкти можуть розміщуватися на території, що належить сільським радам.
Мета відпочинку	Інтактний контакт з природою, відпочинок від спілкування з людьми.	Ознайомлення з сільською місцевістю, з традиціями, побутом	Відпочинок від буденної метушні, зміна середовища перебування.
Постачальник	Як місцевий, так і немісцевий; Як міський, так і сільський житель.	Місцева сільська громада. Як окреме особисте сільське господарство (до 9-ти місць), так і побудова агротуристичних комплексів	Можуть функціонувати у формі комплексних об'єктів (наприклад, із залученням персоналу з-поміж сільського населення, диверсифікація діяльності)
Основний продукт (основна послуга)	Проживання у приватному житловому фонді (котедж, готель, мініготель, готельний комплекс) в оточенні природного середовища.	Проживання у сільській оселі та безпосередня участь у діяльності сільських жителів.	Організація житлового фонду може бути як з урахуванням базових умов, так і підвищеного рівня комфорту.

Додатковий продукт (додаткові послуги)	Здебільшого пропонуються на території закладу, незалежно від інших діячів ринку.	Надаються об'єктом у невеликій кількості з залученням інших закладів.	Комплексне та індивідуальне харчування, організація активного відпочинку .
--	--	---	--

Ця концепція може проявлятися в таких особливостях: облаштування номерного фонду закладу, приготування страв та їх подачі, пропозиції послуг, близьких до природи – кінні прогулянки, спортивні спорядження або майстеркласи з народних ремесел та ін. Готелі, що надають послуги зеленого туризму, можуть відрізнитися як за рівнем цін, так і за спектром послуг, які вони пропонують туристам під час відпочинку [10].

1.2. Характеристика заповідників і національних парків України як об'єктів зеленого туризму

Розглядаючи розвиток та формування зеленого туризму, важливо відзначити принципи, які лежать у основі роботи всієї галузі. Відзначимо ряд основних принципів: зелений туризм пробуджує в людей почуття єдності та єднання з природою. Саме під час подорожей люди тісно спілкуються з природою, відчують її, знайомляться з особливостями життя місцевих людей, їх традиціями та звичаями певного регіону [11].

Зелений туризм заохочує розвиток інформованості населення про навколишнє середовище, підтримку природи в її первісному вигляді та зменшення негативного впливу людини на природу. Ранжування принципів зеленого туризму за певними характеристиками представлено у таблиці 1.3.

Принципи зеленого туризму

Принцип	Обґрунтування
Діалектичний	Дозволяє обґрунтувати взаємодію різноманітних факторів та чинників екологічного туризму, як причинно-наслідкові відносини та зв'язки, що відображають реальну дійсність
Системний	Передбачає розгляд екологічного туризму як системи, що має певну структуру, взаємозв'язки і відносини різних елементів
Історичний	Екологічний туризм розуміється, як напрям рекреаційної діяльності, що розвивається в конкретних історичних умовах
Пізнавальний	Пізнавальна функція екологічного туризму пов'язана з загальнофілософською теорією пізнання, що є загальною методологічною базою для багатьох наук.

Основна ідея екотуризму – це, перш за все, турбота про довкілля, яке використовується в туристичних цілях. Власне, саме природокористування поєднується з вихованням любові до навколишнього середовища, усвідомлення важливості його охорони та відтворення – головна ознака зеленого туризму, реалізованих його завдань та функцій [12].

Вихідні теоретичні положення дослідження та охорони заказників та національних парків викладені в Законі України «Про природно-заповідний фонд України». Цей Закон визначає правові основи організації, охорони, ефективного використання природно-заповідного фонду України, відтворення його природної спадщини [13].

Природно-заповідний фонд складається з суходолу та водних зон, природних комплексів та об'єктів, які мають спеціальні екологічні, наукові, естетичні, рекреаційні цілі, які призначені для збереження природного різноманіття ландшафтів, генофонду флори та фауни, підтримання загальний екологічний баланс, забезпечте фоновий моніторинг навколишнього середовища (рис. 1.1) [14].

Рис. 1.1. Карта об'єктів природно-заповідного фонду України

У зв'язку з цим законодавство природно-заповідного фонду України охороняється як національна спадщина, щодо якої встановлюється особливий режим охорони, відтворення та використання [15]. До природно-заповідного фонду України належать: природні території та об'єкти – природні заповідники, біосферні заповідники, національні парки, регіональні ландшафтні парки, заповідники, природні пам'ятки, природні заповідники; штучно створені об'єкти – ботанічні сади, дендропарки, зоологічні парки, парки, пам'ятники садово-паркового мистецтва [16];

природні заповідники – природоохоронні, науково-дослідні установи загальнодержавного значення, які створюються з метою збереження природного стану загальних або унікальних для даної області природних ландшафтних комплексів із сукупністю їх компонентів, вивчення природних процесів і явищ, що відбуваються в них, розробка наукових основ охорони навколишнього середовища, ефективного використання природних ресурсів та екологічної безпеки [17].

Основними завданнями заповідників є збереження природної спадщини на їх територіях, дослідження та спостереження за станом довкілля, опрацювання на їх основі екологічних рекомендацій, поширення екологічних знань, допомога у підготовці вчених та експертів у цій галузі охорони навколишнього середовища та охорони природи [18].

Про природні заповідники, яким доручено координувати та проводити дослідження територій заповідників, природних пам'яток, природних заповідників регіону (рис. 1.2).

Національні парки – це природоохоронні, рекреаційні, культурні, освітні, науково-дослідницькі установи загальнодержавного значення, які створені з метою збереження, відновлення та ефективного використання природних комплексів та об'єктів спеціальних екологічних, рекреаційних, історичних, культурних, наукових, виховних та естетичних цінностей [19].

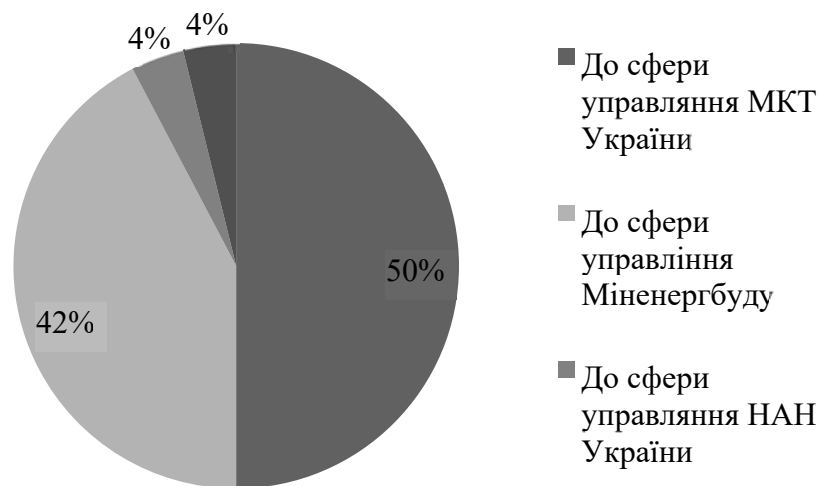

Рис. 1.2. Структура заповідників за їх підпорядкуванням

Основні цілі національних парків це:

збереження природних, історичних та культурних комплексів та об'єктів; створення умов для організованого туризму, дозвілля та інших рекреаційних заходів у природному середовищі з дотриманням режиму охорони заповідних природних комплексів та об'єктів; проведення досліджень природних систем та їх змін в умовах рекреаційного використання, розробка наукових консультацій з питань охорони навколишнього природного середовища та використання природних ресурсів; проведення екологічної освіти та виховної роботи.

Природні ресурси – це основна форма взаємодії суспільства та природного середовища, яка реалізується за допомогою системи заходів, спрямованих на розвиток, використання, перетворення, відновлення та збереження природних ресурсів, і показує взаємозв'язок між виробництвом, населенням та довкіллям (рис. 1.3.) [20].

У процесі рекреації природа виступає одним з провідних факторів відпочинку і оздоровлення, відновлення фізичних і нервово-психічних сил людини.

Рис. 1.3. Структура ПЗФ

Рекреаційне природокористування має три основні функції: соціальну, економічну і природоохоронну [21]. Соціальна функція рекреаційного природокористування – це задоволення специфічних потреб населення у відпочинку, оздоровленні, спілкуванні з природою, що сприяє зміцненню фізичного і розумового здоров'я суспільства.

Економічна функція полягає, головним чином, у відновленні робочої сили. До економічної функції належать також розширення сфери застосування праці і прискорений розвиток соціальної і виробничої інфраструктури на територіях інтенсивного рекреаційного природокористування [22].

Природоохоронна функція полягає в попередженні деградації природних рекреаційних комплексів під впливом антропогенної діяльності, в тому числі і рекреаційної.

Природні рекреаційні ресурси – незамінна умова розвитку рекреації. Тому раціональне їх використання, відновлення та охорона є одним з важливих завдань.

Слід підкреслити, що рекреаційне природокористуванню, викликає необхідність охорони і відновлення не тільки природних ресурсів, але і природних умов, які становлять середовище існування людей [23].

Проблема раціонального природокористування полягає в забезпеченні всебічного й елективного використання, відновлення і збереження природних умов і ресурсів рекреації з врахуванням об'єктивно існуючих потреб. Теоретичною основою комплексного вивчення і вирішення цієї проблеми служить системний підхід, який дозволяє аналізувати і впорядкувати цілі функціонування тих чи інших систем, встановлювати відповідність між метою, можливостями вирішення проблеми і необхідними для цього ресурсами.

Заповідний фонд України складають такі ділянки суші і водного простору, природні комплекси та об'єкти яких мають особливу природоохоронну, наукову,

естетичну, рекреаційну та іншу цінність. Вони виділені з метою збереження природної різноманітності ландшафтів, тваринного і рослинного світу, підтримання загального екологічного балансу та забезпечення спостережень за навколишнім природним середовищем [24].

До заповідного фонду України належать природні території та об'єкти (біосферні заповідники, природні заповідники, національні природні парки, регіональні ландшафтні парки, заказники, заповідні урочища, пам'ятки природи) і штучно створені об'єкти (ботанічні сади, дендрологічні і зоологічні парки, пам'ятки садово-паркового мистецтва). Ці об'єкти, в залежності від їх екологічної, історико-культурної та наукової цінності, можуть мати загальнодержавне або місцеве значення [25].

Ступінь природоохоронних заходів визначається цінністю об'єкта, його походженням та деякими іншими чинниками. Біосферні та природні заповідники є природоохоронними, науково-дослідними установами загальнодержавного значення, до функцій яких входить збереження в первозданному стані типових або унікальних для даної ландшафтної зони природних комплексів та їх компонентів, вивчення відбуваються в них природних процесів і явищ. Ділянки землі та водного простору, що належать заповідникам, вилучаються з промислового використання [26].

В Україні заповідник є вищою формою охорони природних територій та природною лабораторією, де проводяться різноманітні наукові дослідження.

На початок 2018 року в Україні налічувалося 602 території та об'єкти природно-заповідного фонду загальнодержавного значення [27]. Із цієї площі близько 540 тис. га (19% від загальної площі природно-заповідного фонду або 0,9% від площі країни) (рис. 1.4) це землі, надані природно-заповідним установам у постійне користування.

Рис. 1.4. Частка земель ПЗФ, які надані природно-заповідним установам у постійне користування

Відповідно до діючого в Україні законодавства на території біосферних заповідників та національних природних парків згідно їх функціональному зонуванню встановлюється диференційований режим охорони. Біосферні заповідники України мають площі понад 30 тис. га. Близько половини їх території виділено під заповідну зону, 5% – займає зона регульованого заповідного режиму, 26% – буферна зона та 19% – зона антропогенних ландшафтів (рис.1.5).

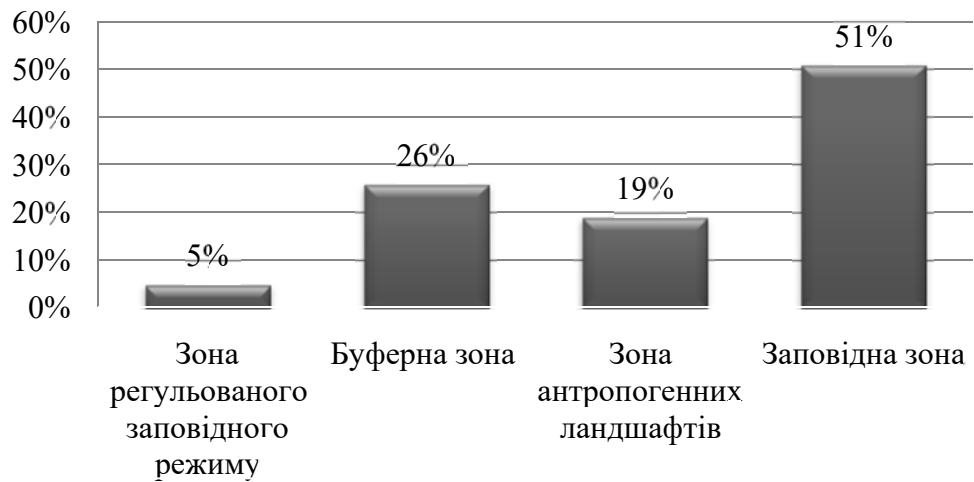

Рис.1.5. Зонування біосферних заповідників України

Україна володіє достатньою кількістю об'єктів зеленого туризму, а саме заповідників та національних природних парків, використання яких, поряд зі зростаючим попитом на туристичні послуги, закономірно сприятиме інтенсифікації розвитку інфраструктури та територіальній організації екотуристичної діяльності [28].

1.3. Проблеми та перспективи розвитку зеленого туризму на базі заповідників та національних природних парків в Україні

Аналіз становлення та розвитку зеленого туризму в Україні дозволив виділити основні проблеми, що виникають на шляху впровадження практики екологічного туризму, які представлені у таблиці 1.4.

Одним з найважливіших показників планування розвитку екотуризму та технологій використання природних ресурсів є пропускна здатність екосистеми. Пропускна здатність є поширеним показником, значення якого залежить від параметрів 4 опорних елементів: екологічне середовище; просторовий розподіл рекреаційних ресурсів;

психологічний комфорт; економічна несуча здатність ландшафту.

Таблиця 1.4

Проблеми, що виникають на шляху впровадження практики зеленого туризму

На державному рівні	
1.	Недосконалість законодавчої та нормативно-правової бази особливо — податкової політики, візової системи, правил землекористування.
2.	Відсутність стратегії та конкретних планів розвитку зеленого туризму .
3.	Відсутність розмежування повноважень органів державної виконавчої влади та місцевого самоврядування у сфері ТРК.
4.	Низька ефективність функціонування наявних об'єктів курортнорекреаційного комплексу.
На регіональному рівні	
1.	Відсутність або низька комфортність інфраструктури.
2.	Обмежений набір послуг туристично-рекреаційних послуг.
3.	Неефективна система управління розвитком ТРК.
4.	Пасивність маркетингової та інформаційно-рекламної діяльності.
5.	Зношеність основних засобів ТРК.
6.	Відсутність докладної інформації про райони проведення турів та еколого-пізнавальних програм .
7.	Низька кваліфікація кадрів, внаслідок відсутності ступеневої системи освіти у сфері ТРК.
8.	Відсутність механізмів визначення допустимих рекреаційних навантажень і моніторингу екологічних наслідків туризму.
9.	Відсутність спеціалізованої інформації, наприклад, списків видів рослин і тварин з коментарями, переліків рідкісних і зникаючих видів та ін.
10.	Відсутні спеціалізовані структури, здатні організувати і координувати процес розвитку зеленого туризму на регіональному рівні.

З точки зору регіонального управління, виникнення та розвиток екологічного туризму призводить до наступного:

збільшення кількості платників податків та податкової бази;

збільшення кількості робочих місць; поява зручного

інструменту для взаємодії з бізнесом; зростання інвестиційної привабливості регіону; підвищення політичної, економічної й соціальної значущості регіону.

Таким чином, необхідний організаційно-економічний механізм управління регіональним розвитком зеленого туризму, який слід розуміти як сукупність системних елементів, що визначають алгоритм прямого і непрямого впливу на функціонування і розвиток об'єкта управління і забезпечують реалізацію кооперативних взаємодій учасників торгово-розважального комплексу з метою реалізації ресурсного потенціалу для підвищення ефективності регіональної економіки [29].

Охорона навколишнього середовища та його раціональне використання, збереження та збагачення природних ресурсів з кожним роком все більше хвилює людство. Міжнародна спільнота приділяє значну увагу захисту, збагачення та збереження національних парків і заповідників шляхом забезпечення адекватного фінансування, раціонального використання і захисту.

В Україні налічується 20 заповідників, а також 11 національних парків, найбільшими з яких є Карпатський та Шацький національні парки, проте їх розвитку як потенційних об'єктів зеленого туризму не приділяється достатньої уваги, оскільки відсутня необхідна туристична інфраструктура та інформаційне середовище, а саме немає офіційних сайтів, віртуальних турів, недостатньо фінансується науково-методичний сектор. У зв'язку з цим тема актуальна і вимагає подальших теоретичних і практичних розробок [30].

Останнім часом нагальною потребою стала охорона ділянок з унікальними представниками флори і фауни цього регіону, оскільки відбувається інтенсивний напад людини на природне середовище і її забруднення, що негативно впливає на розвиток зеленого туризму в Україні.

Викиди забруднюючих речовин та показники використання і захисту лісів наведені в таблиці 1.5.

Таблиця 1.5

Викиди забруднюючих речовин та основні показники використання й охорони лісу

Роки	Обсяги викидів забруднюючих речовин, тис. т	Вирубка деревини, тис. куб. м	Відтворення лісів, тис. га
1990	15 549,40	12 642,00	5 755,00
2000	5 908,60	11 261,70	5 236,40
2005	6 615,60	17 124,30	6 918,40
2010	7 027,60	17 759,80	7 330,90
2011	7 380,00	19 013,90	7 616,30
2012	7 210,30	17 687,50	7 528,20
2014	6 442,90	15 876,50	7 211,80
2016	6 678,00	18 064,60	7 767,40
2018	6 877,30	19 746,20	8 647,50

Як видно з таблиці 1.5, у 2000 р в порівнянні з 1990 р. викид забруднюючих речовин скоротився у 2,63 рази, але якщо порівняти 2018 року з 2000 р можна сказати, що викид забруднюючих речовин збільшився в 1,16 рази. Аналізуючи статистику вирубки лісів, можна побачити, що в 2018 році по відношенню до 1990 року відсоток вирубки лісів збільшився на 1,56%. Тенденція зростання вирубки лісів спостерігається з 2005 року (рис. 1.6).

Проте, відновлення лісів неухильно зростає з 2000 року. Таким чином, природокористування є важливою складовою проблеми взаємодії природи і

суспільства і основою для розвитку зеленого туризму. Характер природокористування змінюється з розвитком громадських утворень і тісно пов'язаний з рівнем науки і техніки. В умовах науково-технічної революції взаємодія природи і суспільства було істотно ускладнено через зростаючих потреб суспільства в природних ресурсах, інтенсивності і характеру впливу людини на навколишнє середовище [31].

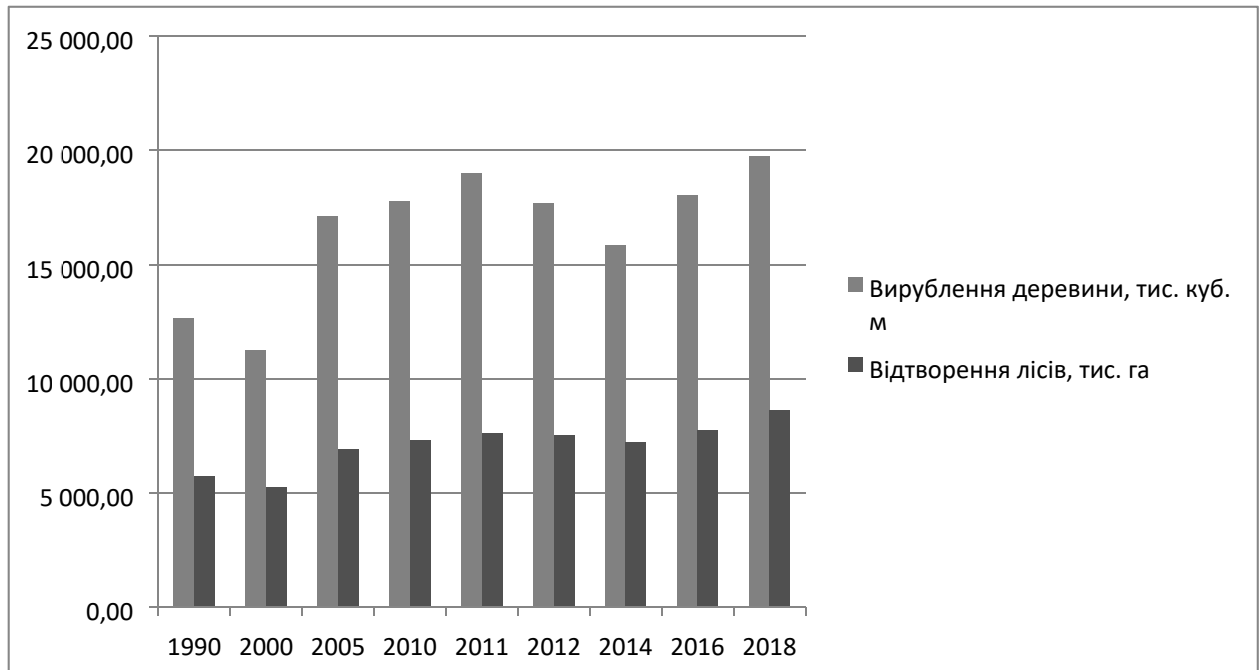

Рис. 1.6. Тенденції вируки та відтворення лісових насаджень

Завдання раціонального природокористування полягає в забезпеченні повного використання, відновлення та збереження природних умов і рекреаційних ресурсів з урахуванням об'єктивно існуючих потреб. Теоретичною основою для всебічного вивчення та вирішення цієї проблеми є системний підхід, що дозволяє проаналізувати та впорядкувати функціональні цілі різних систем, встановити відповідність між метою, можливостями вирішення проблеми і ресурсами, необхідні для цього [32].

Для розвитку українських національних парків як об'єктів зеленого туризму створені відповідні законодавчі умови, а плани охорони парку

передбачають виділення особливих територій для відпочинку і різних видів туризму. Однак спектр пропозицій для туристів і вчених залишається обмеженим [33].

У 2017 році середня кількість туристів в українських парках складає 5300 чоловік. Таким чином, існує необхідність в розробці способів стимулювання та регулювання туристичного руху, поліпшення туристичної інфраструктури в цих місцях і забезпечення доступу до парків з вимогами для сталого розвитку туризму на цих територіях. Поточна економічна ситуація в Україні вимагає нового підходу до охорони та використання об'єктів, що охороняються, який вимагає:

вдосконалення та посилення контролю за дотриманням режиму охорони територій та об'єктів природно-заповідного фонду; забезпечення стабільного фінансування, забезпечення належного захисту; надання додаткових туристичних послуг в рекреаційних, освітніх і рекреаційних цілях з встановленням оплати [34].

Таким чином, для успішного розвитку зеленого туризму в національних парках і заповідниках необхідна добре розвинена інфраструктура: легкий транспортний доступ, обладнані кемпінги та бази, інформаційні центри для відвідувачів, а також активне просування природоохоронних об'єктів у сфері туризму. Для подальшого розвитку природно-заповідного фонду необхідно: привернути увагу представників органів державної влади, місцевого самоврядування, наукової спільноти, громадськості та інших організацій, установ в області охорони і раціонального використання природні ресурси, розширити інформаційне поле природоохоронних територій, обмінятися досвідом щодо вдосконалення механізмів збереження природних ресурсів, екосистем і біорізноманіття, вирішення проблемних питань природнозаповідного фонду [35].

На сьогоднішній день 76% об'єктів, що охороняються не мають положень, тому режим охорони, використання і відтворення природних комплексів не встановлено і не працює, порядок охорони і характер допустимих видів діяльності в охоронювані території не визначені.

В даний час ні один об'єкт охорони не має (відповідно до вимог Закону України «Про природно-заповідний фонд України» та інших законодавчих і нормативних актів) проектів по організації території та охорони природних комплексів, змістом і реконструкції охоронюваних територій і об'єкти. На 25 захищених сайтах немає ніяких зобов'язань з безпеки. Існуючі зобов'язання щодо забезпечення безпеки, здебільшого, складені в середині 80-х років і не відповідають сучасним вимогам [36].

Істотною проблемою у розвитку зеленого туризму на основі природних заповідників є неузгодженість законодавства – земельного, лісового, природоохоронного та законодавства про місцеве самоврядування щодо регулювання відносин у сфері охорони навколишнього середовища, вимагає введення відповідні зміни і розробка нових законодавчих актів. Необхідно вирішити протиріччя між різними законодавчими актами, що стосуються природно-заповідного фонду (Лісовий і земельний кодекси України, Закон України «Про природно-заповідний фонд України», Закон України «Про систему ліцензування в Україні»). сфера економічної діяльності »та ін.), законодавчо встановлюють пріоритет волі природних територій над іншими видами використання [37].

На 40% об'єктів, що охороняються немає картографічних матеріалів, а наявні не відповідають поточній ситуації і не розроблені відповідно до вимог. Межі більшості охоронюваних ділянок не вказані в натуральній формі. Все це сприяє посиленню антропогенного впливу, несанкціонованого захоплення

територій об'єктів, що охороняються, ускладнює вжиття заходів щодо притягнення порушників до відповідальності [38].

Сформована економічна ситуація вимагає нового підходу до охорони та використання об'єктів, що охороняються як об'єкти туризму. З одного боку, необхідно поліпшити і посилити контроль за дотриманням режиму охорони територій та об'єктів природно-заповідного фонду, а з іншого боку, недостатнє і нестабільне фінансування не дозволяє забезпечити належний захист.

Потреба в коштах для нормального існування охоронюваних об'єктів обумовлює використання їх ресурсів в рекреаційних, освітніх і рекреаційних цілях з встановленням зборів і в цілому на розвиток зеленого туризму [39].

У деяких випадках при відсутності шкідливих впливів і відповідно до порядку, встановленого Міністерством природних ресурсів України, використовуються природні ресурси (заготівля деревини, лікарських та інших рослин, їх плодів, сіна, випасання худоби, полювання, промисел і ін. Дозволяється на територіях та об'єктах природно-заповідного фонду (види використання) для отримання додаткових коштів і задоволення потреб охорони природи. Пріоритетні напрямки розвитку природно-заповідного фонду України: розширення природно-заповідного фонду, в тому числі вздовж басейну річки Дніпро; формування позитивного іміджу резервного фонду як одного з факторів

розвитку екології; підвищення рівня екологічної культури і освіти населення, особливо молоді.

Основними цілями є привернення уваги представників органів державної влади, місцевого самоврядування, наукових кіл, громадських та інших організацій, установ в області охорони і раціонального використання природних ресурсів; розширення інформаційного поля по заповідних зонах; обговорення

наукових і практичних питань природоохоронних та екологічних мереж; обмін досвідом щодо вдосконалення механізмів збереження природних ресурсів, екосистем і біорізноманіття, вирішення проблемних питань природнозаповідного фонду [40].

У цілому, велика роль в досягненні та постійному забезпеченні взаємодії суспільства і природи належить закону. У законодавчих актах визначені пріоритетні напрямки державної політики в галузі природокористування, шляхи подолання екологічних криз. Можна успішно вирішувати проблеми поліпшення добробуту людей, зміцнення їх здоров'я без забезпечення раціонального використання природних ресурсів і охорони довкілля.

З цією метою Україна проводить на своїй території екологічну політику, спрямовану на підтримку безпечного середовища для живої і неживої природи, захист життя і здоров'я населення від негативних наслідків забруднення навколишнього середовища, досягнення гармонійної взаємодії між суспільством і природою, охорона, раціональне використання і освоєння природних ресурсів [41].

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ РОЗВИТКУ ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ НА БАЗІ ЗАПОВІДНИКІВ ТА НАЦІОНАЛЬНИХ ПАРКІВ

2.1. Оцінка розвитку заповідників та національних парків як об'єктів зеленого туризму

Розвиток зеленого туризму в Україні завжди сповільнювався через відсутність значних інвестицій, особливо протягом 2014-2015 років. Індустрія туризму зазнала негативного впливу у зв'язку із загальною складною соціальнополітичною ситуацією в країні. З огляду на недоступність через окупацію і бойові дії рекреаційних комплексів Криму (і частково Азовського

моря), а також зменшення фактичних доходів населення, проблеми перенаправлення туристичних потоків і розвитку внутрішнього туризму стають надзвичайно важливими. Одним з елементів розвитку зеленого туризму є об'єкти природнозаповідного фонду (ПЗФ), включаючи національні природні парки (НПП) і заповідники [42].

Активне рекреаційне використання природних заповідників у світі почалося майже два століття назад, з появою перших національних парків (Йосеміті і Єлловстоун, США).

Національні парки з'явилися в Україні порівняно недавно, до здобуття незалежності їх було всього 3: Карпатський (1980), Шацький (1983) і озеро Синевир (1989). Після прийняття Закону України «Про природно-заповідний фонд» в 1992 році ця категорія пзв починає активно розвиватися, одночасно з'являються нові види – регіональні ландшафтні парки, функції і завдання яких практично співвідносяться з національними природними парками, але організація і фінансування здійснюються на регіональному (обласному) рівні або за рахунок неурядових структур чи міжнародних грантів [43].

Всі національні природні парки були створені після 1980 року. Найбільшим серед них є Національний природний парк «Подільські Товтри», найстарішим є Карпатський національний природний парк.

Найстаріший серед заповідників – біосферний заповідник «Асканія Нова» імені Ф. Е. Фальц-Фейна, утворений в 1898 році. Канівський природний заповідник імені Тараса Шевченка, утворений в 1923 році, а Чорноморський біосферний заповідник, утворений в 1927 (табл. 2.1.).

Таблиця 2.1

Загальна характеристика найбільших національних природних парків України

Назва парку	Рік заснування	Площа природнозаповідного фонду, га	Кількість рослинних угруповань, занесених до Зеленої книги України, од.	Кількість видів рослин, занесених до Червоної книги України, од.	Кількість видів тварин, занесених до Червоної книги України, од.
Карпатський національний природний парк	1980	50495,0	20	94	65
Шацький національний природний парк	1984	48977,0	16	42	70
Національний природний парк «Синевир»	1989	43000,0	19	53	44
Азово-Сиваський національний природний парк	1993	52154,0	5	7	37
Національний природний парк «Подільські Товтри»	1996	261316,0	-	-	11
Національний природний парк «Святі Гори»	1997	40448,0	16	56	91
Національний природний парк Ужанський	1999	39159,3	8	78	86

Продовження таблиці 2.1

Національний природний парк «Сколівські бескиди»	1999	35261,0	9	40	53
Національний природний парк «Гуцульщина»	2002	32271,0	20	76	83
Мезинський національний природний парк	2006	31035,2	8	17	82
Національний природний парк «Прип'ять-Стохід»	2007	39315,5	5	38	38
Національний природний парк «Білобережжя Святослава»	2009	35223,1	2	17	88
Приазовський національний природний парк	2010	78126,9	-	-	-
Всього		1131032,5	102	367	336

Найбільшими серед природних заповідників є Рівненський природний заповідник і Деревлянський природний заповідник.

Все біосферні заповідники мають площі понад 30,0 тис. га. [44].

Починаючи з 2000 року в Україні спостерігається різке зростання кількості заповідних парків, темпи цього зростання дещо сповільнилися з 2010 року. Існування багатьох парків фактично є лише «на папері», що пояснюється відсутністю або недостатнім фінансуванням. Але в умовах ринкової економіки природні парки різного підпорядкування повинні та можуть бути прибутковими, а не покладатися тільки на фінансування з державного або місцевого бюджетів [45] Рівень концентрації природних заповідників та природних національних парків в регіонах України різний, і існує позитивна тенденція до збільшення природного резервного фонду, але вона спостерігається не в усіх регіонах країни (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Кількість заповідників та національних природних парків за регіонами, од.

Адміністративна одиниця	Кількість об'єктів природно- заповідного фонду			Кількість національних природних парків			Кількість природних заповідників		
	р. 2016	р. 2018	Різни ця за 2016- 2018	р. 2016	р. 2018	Різни ця за 2016- 2018	р. 2016	р. 2018	Різни ця за 2016- 2018.
Україна	330	338	8	220	229	9	13	14	1
Вінницька	0	1	1	-	1	1	6	6	0
Волинська	3	3	0	2	2	0	-	-	-
Дніпропетровська	1	1	0	-	-	-	1	1	0
Житомирська	1	2	1	-	-	-	1	2	1
Закарпатська	4	4	0	3	3	0	-	-	-
Запорізька	2	2	0	2	2	0	-	-	-
Івано-Франківська	4	5	1	3	4	1	1	1	0
Львівська	1	1	0	2	3	1	1	1	0
Миколаївська	3	4	1	1	2	1	1	1	0
Одеська	2	3	1	2	2	0	-	-	-
Полтавська	3	3	0	2	2	0	-	-	-
Рівненська	2	2	0	-	1	1	1	1	0
Сумська	1	2	1	2	2	0	-	-	-
Тернопільська	2	2	0	-	2	2	1	1	0
Харківська	1	3	2	1	3	2	-	-	-
Херсонська	1	3	2	1	3	2	-	-	-
Хмельницька	3	5	2	1	1	0	-	-	-
Черкаська	1	1	0	-	-	-	1	1	0
Чернівецька	1	1	0	3	3	0	-	-	-
Чернігівська	3	3	0	2	2	0	-	-	-
м. Київ	2	2	0	1	1	0	-	-	-

Кількість заповідників і національних природних парків злишиється незмінною лише в 12 областях та місті Києві.

Кількість біосферних заповідників залишається незмінною: по одному в Закарпатській і Одеській, два - в Херсонській областях.

Дослідження більш тривалого періоду підтверджує позитивну стійку динаміку збільшення кількості та площі об'єктів природно-заповідного фонду України (рис. 2.1 та рис. 2.2.).

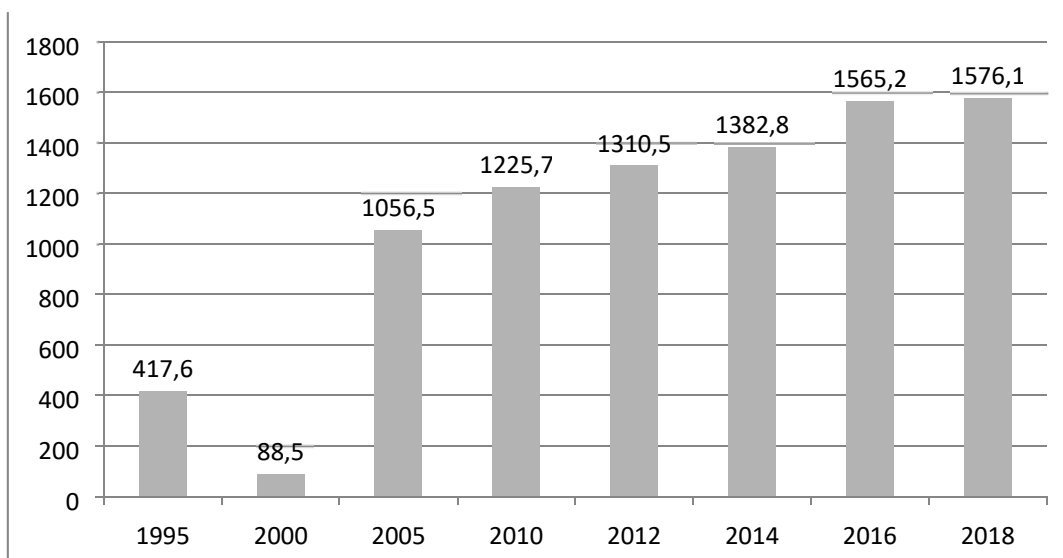

Рис. 2.1. Динаміка площі ПЗФз агальнодержавного значення в Україні

Станом на 01.01.2018 року в Україні нараховувалось 64 об'єкти природно-заповідного фонду загальною площею 1576,1 тис. га.

Зі збільшенням кількості об'єктів природно-заповідного фонду за досліджуваний період в три рази кількість робочих в цій області зросла лише в 2,5 раза [46]. З огляду на 3,8-кратне збільшення площі об'єктів природнозаповідного фонду, цілком очевидно, що відбулося значне збільшення навантаження на землевласників, яке виросло на 52,2%.

Привабливість регіону для туристів і економічний розвиток регіонів України, а саме об'єктів курортів та відпочинку, а саме національних природних парків і заповідників, повністю залежить від ефективності використання

рекреаційного потенціалу регіону та здатності швидко адаптувати сферу послуги і органи державної влади під потребах туристів [47].

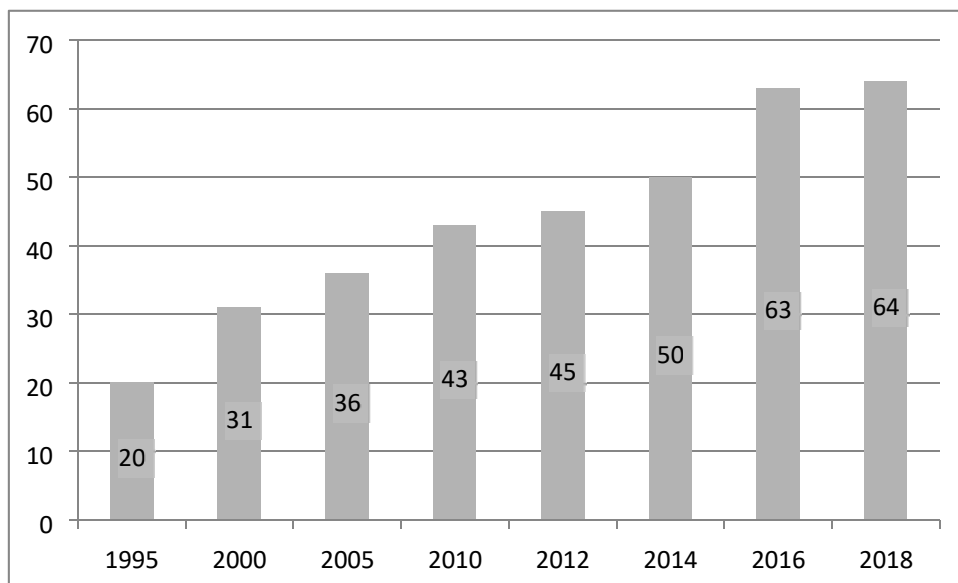

Рис.2.2. Динаміка кількості об'єктів природно-заповідного фонду загальнодержавного значення в Україні

Україна зараз має статус країни з надзвичайно низьким рівнем інвестиційної привабливості. Однак всі потенційні та існуючі інвестори відзначають високу прибутковість бізнесу і багато нереалізованих можливостей в Україні. Основним фактором привабливості розвитку зеленого туризму є наявність певного курортно-ресурсного потенціалу в регіоні, який може бути використаний як конкурентна перевага в процесі реалізації його стратегії.

Успішне використання і підтримка курортно-ресурсного потенціалу є стратегічними завданням органів державної влади із залученням спеціальних організацій і регіональних центрів по туризму та представниками місцевого бізнесу на постійній, а не разовій основі. Це дозволить організаціям постійно володіти інформацією, відчувати підтримку та завдяки цьому формувати ефективну, збалансовану стратегію розвитку, маркетингову політику. Це

дозволить домогтися відповідності туристичної пропозиції курортнорекреаційними можливостями регіону і туристичного попиту [48].

Саме аналіз курортного і ресурсного потенціалу в залежності від пори року і очікувань клієнтів, а не конкурентів, повинен стати одним з головних завдань організацій при розробці власних стратегій розвитку. Це дозволить зосередитися на наданні клієнту дійсно сервісу високого рівня, який він очікуватиме при відвідуванні певного регіону.

Однією з основних причин нинішньої кризи в українських туристичних регіонах, включаючи національні природні парки і заповідники, є низька конкурентоспроможність послуг, що надаються, відсутність орієнтованого на клієнта управління і нездатність поставити інтереси споживачів в центр всіх організаційна і комерційна діяльність.

Визначення конкурентної позиції регіону дозволить нам оцінити можливості і загрози розвитку туристичного регіону, визначити сегмент потенційних туристів, проаналізувати інфраструктуру туризму, його недоліки та заходи по перетворенню регіону в місце відпочинку для великої кількості туристів.

Методологія аналізу природно-ресурсного потенціалу регіонів України та їх конкурентоспроможності була наступною:

$$K_{\text{рег}} = \sum_{i=1}^n b_i K_i, \quad (2.1)$$

де $K_{\text{рег}}$ – показник конкурентоспроможності регіону за курортно-рекреаційним потенціалом; b_i – показник вагомості i -го фактора курортно-рекреаційного потенціалу;
 K_i – конкурентоспроможність i -го фактору.

$$K_i = \frac{Q_{\text{рег}}}{Q_{\text{норм}}}, \quad (2.2)$$

де $Q_{\text{рег}}$ – абсолютне значення i -го фактора регіону;

$Q_{\text{норм}}$ – нормативне (краще в Україні) значення i -го фактора регіону.

Подібний аналіз можна провести, орієнтуючись на іноземних, а не українських туристів, літніх людей, молодь, туристів з високим рівнем доходу. В цьому випадку остаточні результати будуть відрізнятися через зміни в перевагах клієнтів і на цих даних, щоб сформувати туристичний продукт, який повністю відповідає потребам різних споживчих сегментів.

Для оцінки курортно-рекреаційного потенціалу були вивчені наступні фактори:

кліматичні умови (абсолютне число було середнім числом теплих днів в році);

природні ресурси регіону (наявність водних ресурсів, частка території, покритої лісами; частка області, займаної горами, наявність морських шляхів);

екологічний стан регіону (обсяг викидів шкідливих речовин в атмосферу, стаціонарні джерела забруднення); рівень транспортної інфраструктури. Рівень розвитку автомобільного та залізничного транспорту, можливість подорожувати по річці, здійснювати авіап перевезення; наявність природно-заповідного фонду (абсолютним показником було кількість об'єктів природно-заповідного фонду, до яких відносяться біосферні заповідники, національні природні парки, природні заповідники національного і місцевого значення, пам'ятки природи, природні заповідники та інші природні об'єкти); наявність в регіоні об'єктів світового значення. До таких об'єктів належать пам'ятки, пов'язані з спадщиною ЮНЕСКО, пам'ятки природи, культури, архітектури, історії.

наявність в регіоні сучасних розважальних центрів, розважальних

закладів, ексклюзивних місць відпочинку і розваг; можливість

формування туристичних маршрутів; розвиток зеленого

туризму;

кількість п'ятизіркових готельних закладів;

привабливість регіону з точки зору національних традицій. Абсолютним показником став склад українців в етнічною групі регіону; наявність рекреаційних факторів (до них відносяться джерела мінеральних вод, лікувальні грязі, санаторії з лікувальними технологіями).

За результатами дослідження, за такими результатами були отримані показники (табл. 2.3)

Таблиця 2.3

Рейтинг туристичної привабливості областей України за курортнорекреаційним потенціалом

Область	Значення показника конкурентоспроможності
Закарпатська	0,531
Івано-Франківська	0,455
Київська	0,446
Одеська	0,445
Херсонська	0,443
Чернівецька	0,441
Львівська	0,423
Миколаївська	0,415
Чернігівська	0,407
Волинська	0,390
Полтавська	0,377
Тернопільська	0,375
Вінницька	0,349
Хмельницька	0,327
Житомирська	0,308
Рівненська	0,303
Дніпропетровська	0,297

Сумська	0,294
Запорізька	0,293
Харківська	0,290
Кіровоградська	0,261

За даними, перші місця займають Закарпатська, Івано-Франківська, Київська, Одеська області. Ці показники дозволяють проаналізувати, наскільки ефективно використовується існуючий курортно-рекреаційний потенціал як переваги при розробці пропозицій в рамках розвитку зеленого туризму. Орієнтація і акцент на сильні чинники створять ефективну і конкурентоспроможну туристичну інфраструктуру в регіоні і прибутковий бізнес. Ця методологія враховує не тільки рівень рекреаційного потенціалу національних природних парків і заповідників, а й туристичну інфраструктуру всього регіону [50].

У цілому було виявлено, що об'єкти ПЗФ мають високий рекреаційний потенціал, але відсутність туристичної інфраструктури зповільнює розвиток національних природних парків та п заповідників в якості туристичних об'єктів.

2.2. Характеристика господарської та фінансової діяльності туристичного агентства «Підприємство»

Фінансовим підсумком господарської діяльності будь-якого підприємства є його прибутковість, яка характеризується абсолютними (сума прибутку) і відносними показниками (рівень рентабельності).

Основні завдання економічного аналізу фінансових результатів підприємства: системний контроль за виконанням планів одержаного прибутку; визначення відхилення фактичного прибутку від передбаченого планом; вивчення динаміки прибутку за ряд звітних періодів; вивчення впливу на зміни

суми прибутку факторів, які одночасно є складовими частинами прибутку; вивчення основних напрямків розподілу прибутку [51].

Туристичне агентство «Підприємство», 54700, м. Охтирка, вул. Армійська

1 Працює на ринку Охтирки з 2014 року.

Організаційна структура складається з чотирьох осіб: директор та три менеджера з продажу турпродукту. Режим роботи з 10.00 до 19.00, вихідний неділя.

Агентство знаходиться в центрі міста в 3-поверховому офісному центрі на 1 поверсі . Площа офісу складає $5 \times 6 \times 8 \text{ м}^2$ і складається вона з 3х кімнат: 2 кімнати призначені для спілкування з клієнтами, інша кімната слугує мінікухнею з дитячою зоною. Для обслуговування клієнтів в туристичній фірмі є такі меблі:

чотири комп'ютерні столи;

4 тумбочки для паперів на журналі;

одна книжкова шафа для зберігання внутрішньої документації, каталогів та інших документів; вісім стільців.

У двох робочих кімнатах по 2 робочих місця. В одній кімнаті працює молодший менеджер з туризму та офіс-менеджер, в іншій – директор та замісник директора.

Туристична фірма «Підприємство» активно використовує останні інформаційні технології. Застосування інформаційних технологій орієнтовано на автоматизацію професійної праці конкретних фахівців. Вирішується це завдання за допомогою використання сучасних технічних засобів обробки, зберігання та передачі інформації. Вони обираються виходячи з обсягу та складності виконуваних на підприємстві завдань, рівня розвитку інформаційних технологій

у даній сфері людської діяльності. Можна запропонувати наступний підхід до класифікації технічних засобів, що використовуються в офісі туристичного агентства «Підприємство»:

комп'ютери; мережеве обладнання;
пристрої введення-виведення інформації; пристрої зберігання інформації.

Для забезпечення функціонування технічних засобів і вирішення з їх допомогою задач користувача необхідно відповідне програмне забезпечення. У даній фірмі використовуються такі комп'ютерні програми як Microsoft Word, MS Excel, MS Outlook, Outlook Express, Internet, GDS Amadeus.

Туристична компанія «Підприємство» веде активну господарську діяльність (таблиця 2.4) з дати державної реєстрації та має позитивну динаміку економічного зростання.

Таблиця 2.4

**Види господарської діяльності туристичного підприємства
«Підприємство»**

№	Код	Види діяльності
1.	Код КВЕД 79.11	Діяльність туристичних агентств
2.	Код КВЕД 82.99	Надання інших допоміжних комерційних послуг
3.	Код КВЕД 63.99	Надання інших інформаційних послуг

За формою власності туристичне агентство «Підприємство» зареєстроване як фізична особа-підприємець. Згідно зі статутом туристичне агентство вправі

здійснювати будь-які види діяльності, які не заборонені чинним законодавством України, включаючи:

- 1) Турагентську діяльність.
- 2) Іншу діяльність з організації подорожей.
- 3) Організацію культурного дозвілля населення.
- 4) Організацію масових культурних, спортивних заходів.
- 5) Надання побутових послуг.
- 6) Організацію громадського харчування.
- 7) Інші види діяльності не заборонені законодавством.

За 5 років роботи туристична фірма «Підприємство» отримала чималий досвід. Зараз вона пропонує тури за різними напрямками та різних типів, а саме екскурсійні, оздоровчі, дитячі, екзотичні тури в будь-яку точку світу. У тому числі фірма займається оформленням всього необхідного пакету документів для туриста, а саме оформлення та консультація щодо отримання віз, оформлення страхових полісів та інше.

Таблиця 2.5

Сильні та слабкі сторони в діяльності підприємства

«Підприємство»

Сильні	Слабкі
--------	--------

<p>1) зручне місце розташування в Охтирка;</p> <p>2) 5 років роботи в сфері туристичного бізнесу та сприятливий імідж;</p> <p>3) широкий перелік послуг, що надаються;</p> <p>4) наявність власного веб-сайту та висока активність в соціальних мережах;</p> <p>5) індивідуальний підхід до кожного клієнта;</p> <p>6) персонал регулярно відвідує тренінги.</p>	<p>1) обсяги продажів залежать від сезонів року, від курсу валют і від купівельної спроможності населення;</p> <p>2) високе конкурентне середовище;</p> <p>3) відсутність стимулювання збуту.</p>
--	---

Турагентство «Підприємство» співпрацює з наступними туроператорами України: Pegas Touristik, Tez Tour, Join Up, Anex Tour, TUI Ukraine, Аккорд-тур, TRG та інші. Надає наступний перелік послуг:

екскурсійні тури в країни Європи;
пляжний відпочинок; шоп-тури;
гірськолижні тури як в Україні, так і за кордоном;
витки за найбільш вигідними тарифами;
гастрономічні тури; екологічний туризм.

Персонал турагентства складається з 4 штатних одиниць директора та 3 менеджерів з продажу тур продуктів. У рамках організаційної структури визначено наступні посадові обов'язки менеджерів з продажу турпродуктів та директора ТА «Підприємство»

Характеристика головних фінансових показників туристичної агенції «Підприємство» надана у таблиці 2.6

Таблиця 2.6

Аналіз фінансових показників ТА «Підприємство»

Показник	2017 рік	2018 рік	Приріст	
			Абсол.	Віднозн.
Витрати, зроблені суб'єктом туристичної діяльності на надання туристичних послуг, грн.	545 000	630 000	+85 000	115 %
Дохід, грн.	60 500	73 000	+12 500	120%
Чисельність персоналу, чол.	3	4	+1	133%
Середня зарплатня одного робітника, грн.	9500	11500	+2000	12%

Дані табл. 2.6. показують, що у 2018 році за всіма показниками спостерігався приріст у порівнянні з аналогічними показниками 2017 року. Так зростання витрат на 15 % призвело до збільшення прибутку на 20 %. Це свідчить про зріст продуктивності праці менеджерів, збільшення попиту на туристичні продукти або про підвищення цін, встановлених на турпродукти. У той же час, при збільшенні кількості працівників на 33 %, заробітна платня зросла на 12 %, що вказує на гідний рівень оплати праці, враховуючи те, що продуктивність праці зросла. Якщо така тенденція буде спостерігатися і далі то мотиваційна складова буде зростати.

Для подальшого росту продуктивності праці менеджери слід приділяти багато уваги підвищенню їх кваліфікації, адже обсяг та різноманітність туристичних напрямків та послуг постійно змінюється. Тому менеджер з туризму повинен завжди бути обізнаним про останні тенденції, щоб приносити максимальний прибуток. Це може здійснюватися за рахунок тренінгів по

підвищенню професійної кваліфікації, семінарам, презентаціям туристичних операторів та рекламним турам.

Не слід забувати, що на ефективність роботи менеджерів з туризму впливає не тільки їх рівень професійної кваліфікації, а й система мотивації. Для мотивації персоналу потрібно використовувати систему преміювання та доплат, створювати комфортні умови праці.

Характеристика кількості та вартості туристичних путівок за 2018 рік представлена в таблиці 2.7.

Таблиця 2.7

Кількість і вартість проданих туристичних путівок за 2018 рік

Назви показників	Кількість туристичних путівок, одиниць	Вартість туристичних путівок, тис. грн.	Кількість туроднів за реалізованими туристичними путівками
1	3	4	5
Реалізовано туристичних путівок - усього	75	1237,0	525
у тому числі іншим організаціям	-	-	-
безпосередньо населенню	75	15 000,0	525
з них			
громадянам України для подорожі в межах України	21	7500,0	147
громадянам України для подорожі за кордон	54	20 000,0	378
з них по країнах СНД			
іноземцям для подорожі в межах України			

За даними таблиці можна зробити висновки, що в структурі продажів ТА «Підприємство» традиційно переважають подорожі за кордон 72 %. Обсяг

реалізованих турів у грошовому вимірі збільшився, зокрема за рахунок зростання курсу валют.

Аналіз прибутку підприємства. Прибуток – це частина чистого доходу, який одержують суб'єкти господарювання після реалізації продукції (сума, на яку доходи перевищують пов'язані з ними витрати).

Прибуток виконує такі функції: оцінки підсумків діяльності підприємства; розподілу (між підприємством і державою, підприємством і його працівниками, між сферою виробництва і невиробничою сферою); джерела утворення фондів економічного стимулювання і соціальних фондів [52].

У роботі підприємства використовують такі показники прибутку:

1. Балансовий прибуток – кінцевий результат діяльності підприємства, він має такі складові: прибуток від реалізації продукції (робіт, послуг); фінансові результати від іншої реалізації – виникають за операціями з майном підприємства; прибутки і збитки від позареалізаційних операцій;

2. Оподатковуваний прибуток – це різниця між валовими доходами, валовими витратами та амортизацією.

3. Чистий прибуток – це прибуток, який залишається в розпорядженні підприємства після сплати всіх податків, економічних санкцій і відрахувань у благодійні фонди.

Чинники, що впливають на розподіл прибутку:

1) зовнішні чинники: правові обмеження; система податкових пільг на реінвестування прибутку; ринкова норма прибутку на капітал, що інвестувався; вартість зовнішніх джерел формування інвестиційних ресурсів;

2) внутрішні чинники: рівень рентабельності підприємства; наявність в портфелі підприємства високодоходних інвестиційних проектів; необхідність прискореного завершення початих інвестиційних проектів; рівень коефіцієнта

фінансового левериджу; наявність альтернативних внутрішніх джерел формування інвестиційних ресурсів; поточна платоспроможність підприємства [53].

Аналіз рентабельності підприємства. Рентабельність – це прибутковість, тобто ефективність використання капіталу.

Рівень рентабельності – це узагальнюючий, якісний показник використання активів, який залежить насамперед від двох факторів: що більша сума чистого прибутку, то вищий рівень, і навпаки; що більший обсяг активів, то нижчий рівень рентабельності, і навпаки.

Загальна формула розрахунку рентабельності:

$$P = \frac{\Pi}{V}, \quad (2.3)$$

де Π – прибуток підприємства;

V – показник, щодо якого розраховується рентабельність.

Показники рентабельності характеризують як ефективність поточних витрат підприємства, так і рівень використання всіх коштів підприємства, тож для повної характеристики ефективності діяльності підприємства:

1) У чисельнику можуть бути: прибуток від продажу продукції, прибуток до оподаткування, прибуток до оплати процентів і податків (економічний прибуток), чистий прибуток.

2) У знаменнику можуть бути: активи (або капітал) підприємства, власний капітал, перманентний капітал (сума власного капіталу і довгострокових позикових коштів), поточні активи, основні виробничі засоби, виробничі засоби (сума основних виробничих засобів і виробничих оборотних фондів), виручка від реалізації продукції; собівартість проданої продукції [54].

Рентабельність продажу продукції характеризує дохідність продукції, яку реалізують, і показує який прибуток одержує підприємство на 1 грн реалізованої продукції

$$R_{\text{ПП}} = \frac{\text{ЧП}}{B} 100\%, \quad (2.4)$$

де $R_{\text{ПП}}$ – рентабельність продажу продукції;

ЧП – чистий прибуток підприємства;

B – Сума виручки від реалізації в діючих цінах (без ПДВ і акцизу).

Рентабельність підприємства характеризує дохідність фондів, прибуток, одержаний на 1 грн вкладених у виробництво основних і оборотних фондів:

$$R_{\text{П}} = \frac{\text{ПП}}{\text{СВф}} 100\%, \quad (2.5)$$

де $R_{\text{П}}$ – рентабельність підприємства;

ПП – прибуток від реалізації;

СВф – середньорічна вартість основних виробничих фондів та оборотних коштів.

Фінанси туристичного підприємства – це сукупність грошових відносин, що виникають при формуванні, використанні і обороті грошових фондів і накопиченнях підприємства.

Фінансові відносини – це відносини, що виникають при грошовому потоці та обороті коштів, що безперервно протікає в часі.

Фінансові відносини туристичного підприємства: турагента з туроператором по розрахунках за отримані туристичні продукти і по інших платежах; туристичного підприємства з: органами житлово-комунального

господарства по оплаті оренди і комунальних послуг; муніципальним управлінням по виплаті орендної плати за земельну ділянку; працівниками по виплаті заробітної плати, премій та ін.; банківською системою при отриманні і погашенні кредиту і при інших банківських операціях; бюджетом і податковими службами при внесенні податків і інших платежів.

Основна виробничо-господарська діяльність туристичного підприємства, яка залежить від: специфіки і особливостей туристських продуктів і послуг, їх життєвого циклу; обсягів продаж; кон'юнктури ринку, конкурентних умов продажу своїх товарів і послуг; структури зниження витрат виробництва.

Унікальність туристичного продукту або монопольне положення туристичного підприємства по випуску того або іншого продукту (послуги) – підтримка цього джерела на відносно високому рівні припускає постійне оновлення туристичного продукту.

Інноваційна діяльність туристичного підприємства – комп'ютерні інформаційні технології, створення глобальної мережі Інтернет.

Види прибутку і методика їх розрахунку: економічний прибуток – різниця між доходом туристичного підприємства і витратами виробництва (явні і неявні); бухгалтерський прибуток – різниця між отриманою виручкою від реалізації і бухгалтерськими витратами (бухгалтерський прибуток тотожний балансовому прибутку і прибутку від реалізації); балансовий прибуток (або збиток) є сумою фінансових результатів від реалізації продукції (робіт, послуг, товарів), основних засобів, матеріальних цінностей, нематеріальних і інших активів і прибутку (збитків), отриманого від внереалізаційних операцій; прибуток (збиток) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) визначається як різниця між виручкою від їх реалізації у відпускних цінах і витратами виробництва реалізованої продукції (робіт, послуг),

сумами податків, зборів і відрахувань, що сплачуються відповідно до встановленого законодавства порядком з виручки від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) [55]; прибуток від реалізації основних фондів туристичного підприємства визначається як різниця між виручкою від реалізації основних фондів, зменшеної на суму податку на додану вартість, відрахувань, що стягуються з виручки, і залишковою (відновною) вартістю основних фондів, а також витратами по реалізації основних фондів; недоотриманий прибуток (витрати втрачених можливостей) – грошові доходи, які могло б отримати туристське підприємство при вигіднішому використанні ресурсів, що йому належать;

прибуток, що оподатковується – частина балансового прибутку, який відповідно до чинного законодавства оподатковується; прибуток, що залишається у розпорядженні підприємства, є чистим прибутком за вирахуванням податків і відрахувань з чистого прибутку; номінальний прибуток характеризує фактично отриману суму; реальний прибуток – номінальний прибуток, скоректований на рівень інфляції; накопичений прибуток – прибуток за вирахуванням податків і дивідендів, який підприємство заробило за всі роки своєї діяльності. Він включає також нерозподілений прибуток минулих років, резервний капітал, фонди накопичення і чистий прибуток звітного періоду.

рентабельність – один з основних вартісних якісних показників ефективності виробництва, який характеризує рівень віддачі витрат і ступінь використання засобів на підприємстві і галузі в цілому в процесі виробництва і реалізації продукції [56].

У практиці роботи туристських підприємств найбільшого поширення набули наступні показники:

рентабельність реалізації;
рентабельність поточних витрат;
рентабельність виробництва;
рентабельність активів; рентабельність
власного капіталу; рентабельність
сукупних ресурсів; рентабельність
фонду оплати праці.

Шляхи підвищення прибутку і рентабельності туристичного підприємства – збільшення обсягів продаж, зниження собівартості туристичного продукту і витрат виробництва, розширення напрямів видів діяльності, пропозиція нових туристських продуктів і послуг, розробка і впровадження в життя асортиментної стратегії ціноутворення, використання концепції маркетингу; вдосконалення організації туристської діяльності, ефективні управлінські рішення, гнучка договірна політика, розрахунковоплатіжна дисципліна; покупка цінних паперів, аналіз збитків від списання заборгованості по недостачах, розтраті і розкраданнях [57].

При плануванні прибутку можуть бути використані різні методи:

1) поасортиментний метод дозволяє отримати прогнозу величину обсягів продаж по кожному туристичному продукту, визначити ефективність витрат і рентабельність, чітко прослідкувати прибутковість кожного туристичного продукту на різних етапах його життєвого циклу і як наслідок відкоригувати стратегію туристичного підприємства і визначити прибутки по формулі:

$$B_{\Pi} = \Pi + ПВ + \Phi P - H \quad (2.6)$$

де Π – прибуток від іншого вибуття;

$ПВ$ – прибуток від продажу основних фондів;

ФР – фінансовий результат від внереалізаційних операцій; Н

– величина податків і відрахувань.

2) аналітичний метод розрахунку прибутку базується на рентабельності виробництва туристичного продукту в звітному періоді і зростанні відповідних показників в перспективі:

$$П_{\Pi} = V_{\Pi P} - P_{OTЧ} + \Delta П_{\Phi} \quad (2.7)$$

де ПП – плановий прибуток;

Впр – обсяг продаж планового періоду;

Ротч – рівень рентабельності продажів звітного періоду %;

ΔПф – приріст суми прибутку по базовій рентабельності і результатам впливу чинників.

3) метод експертних оцінок.

Аналіз прибутковості туристичного агенства «Підприємство» представлено в таблиці 2.8.

Таблиця 2.8

**Аналіз показники прибутковості туристичного підприємства
«Підприємство»**

№	Показник	Формула виміру	2016	2017	2018
1	Рентабельність продажів (ROS)	ЧП/Продажі*100%	9	7,4	2,4
2	Рентабельність активів (ROA)	ЧП/Активи*100%	26	31,3	46,5
3	Рентабельність власного капіталу (ROE)	ЧП/Власний капітал*100%	39	38	55

Коефіцієнт норми прибутку на власний капітал або Рентабельність власного капіталу (ROE) у нашому прикладі дорівнює 55 % (368 / 638)100%), тобто кожна гривня власного капіталу створює 55 копійок чистого прибутку. За змінами показника ROE постійно стежать власники туристичного підприємств.

Порівняльна характеристика продажів турпродуктів ТА «Підприємство» у 2018 році за цілями відвідування представлена у таблиці 2.9.

Таблиця 2.9

Розподіл туристів за цілями відвідування

Назви показників	Усього туристів, осіб	У тому числі за метою відвідування					Із гр.2 - діти віком 0-17 років
		службова, ділова, навчання	дозвілля, відпочинок	лікувальна	спортивний туризм	спеціалізований	
Кількість туристів, усього	75	1	70	1	2		5
у тому числі в'їзних (іноземних) туристів							
виїзних туристів	54	1	54		2		5
внутрішніх туристів	21		21	1			

Найбільша частина 94 % (70 туристів.) цілком поїздки обрали відпочинок, із них 54 особи за кордоном і 21 на території нашої країни. Займались спортивним туризмом за межами України 2,6 % туристів, також 1,3 % подорожували з метою ділової поїздки. З метою лікування на території України було обслуговано лише 1 особу. Результати таблиці 2.9 у графічному вигляді представлено на рис. 2.3.

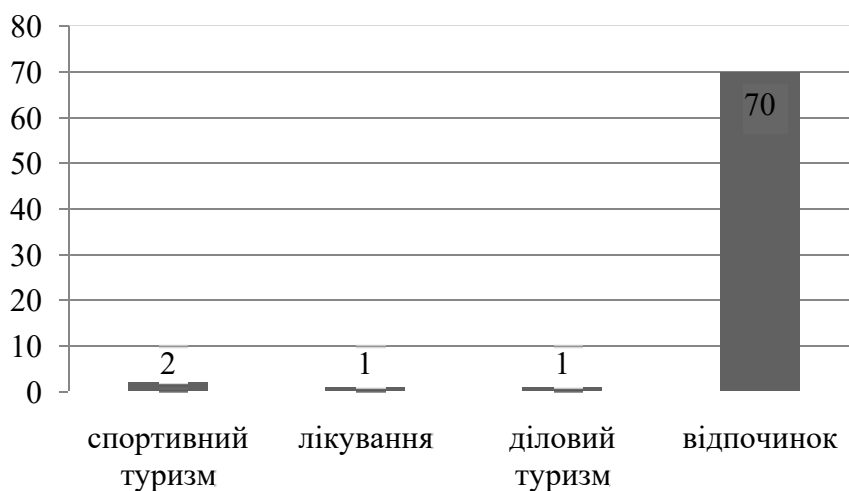

Рис. 2.3. Розподіл туристів за цілями відвідування

Тобто можна зробити висновок, що найпопулярнішим напрямком є виїзний туризм з метою відпочинку, також присутні діловий та спортивний туризм. На території України також переважає туризм з метою відпочинку та лікувальний туризм. Далі розглянемо табл. 2.10, де відображені дані про туристів, які виїжджали за кордон за найбільш популярними напрямками.

Таблиця 2.10

Розподіл громадян України по країнах відправлення

Назва країни	Громадяни України (вибуття), осіб	Громадяни інших країн (прибуття), осіб
1	3	4
Італія	9	
Франція	3	
Україна	21	
Єгипет	11	

Продовження 2.10

Ізраїль	2	
ОАЕ	9	
Кіпр	2	

Туреччина	10	
Іспанія	5	
Домініканська Республіка	3	
Усього	75	

Географія відправлення туристів за кордон кожного року змінюється. Із рис. 2.4 видно, що пріоритетними напрямками в 2018 році виявились Єгипет, Італія, Туреччина та ОАЕ. Кількість туристів, які виїжджають до інших країн приблизно однакова, і становить біля 48 %.

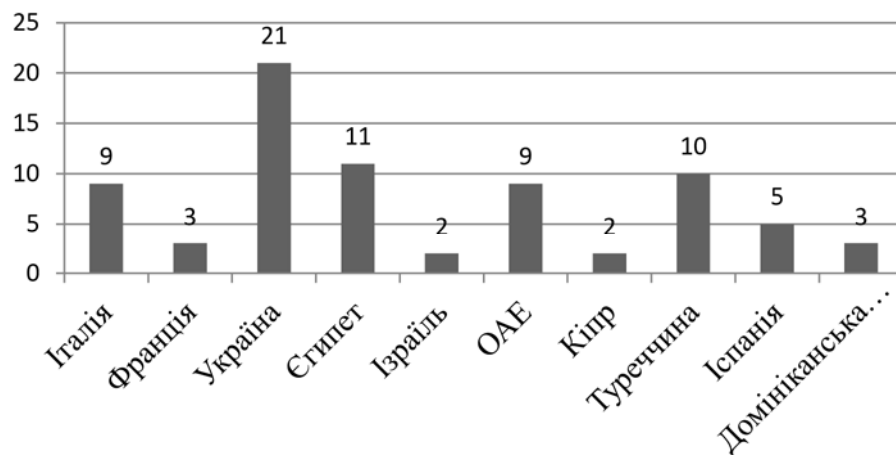

Рис. 2.4. Країни, до яких виїжджали туристи

За даними рис. 2.4. кількість обслугованих туристів за 2018 рік склала 75 осіб, із них 46% (35 чоловіків), 46 % (35 жінок) та 7 % (5 дітей).

Всього на території України за 2018 рік ТА «Підприємство» розмістила 21 чоловік, із них 14 чоловік (67%) були розміщені в готелях, в санаторіях, пансіонатах з лікуванням, профілакторіях розмістився 1 чоловік (5%), у приватних засобах розміщення 3 туристів (14%), на турбазах, молодіжних таборах 3 туристів (14%).

Рис. 2.5. Розподіл туристів за статеву та віковою ознакою

Далі розглянемо більш детально розподіл туристів за видами закладів розміщення на території України у таблиці 2.11.

Таблиця 2.11

Розподіл туристів за видами закладів розміщення на території України

	Всього туристів, осіб	У тому числі		Кількість туроднів	
		Громадяни України	Іноземних туристів	всього	З них надано іноземним туристам
Всього	21	21	-	147	-
У тому числі були розміщені: в готелях	14	14	-	98	-
Санаторіях, пансіонатах з лікуванням, профілакторіях	1	1	-	7	-
Мотелях	-	-	-	-	-
Турбазах, молодіжних таборах	3	3	-	21	-
Приватних засобах розміщення	3	3	-	21	-

Результати табл. 2.11, наглядно представлені на рис.2.6.

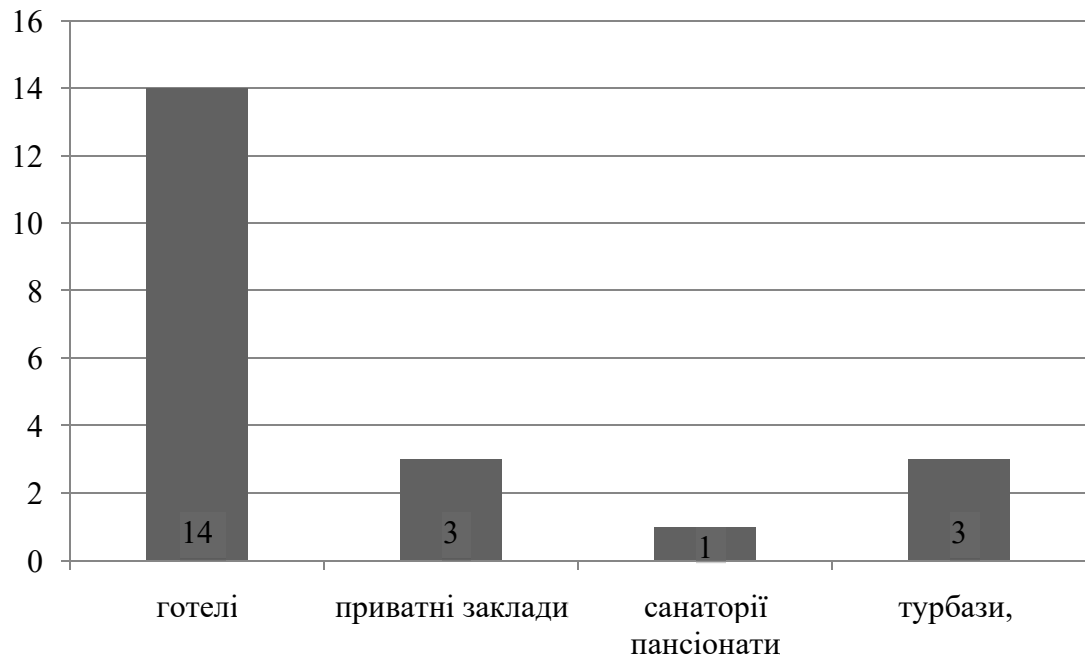

Рис. 2.6. Розподіл туристів за видами закладів розміщення на території України

Із рис. 2.6 видно, що найбільшим попитом у туристів, які відпочивають на території України, користуються готелі, за ними приватні заклади розміщення та турбази.

У цілому можна побачити, що спостерігається тенденція зростання продажів турпродукту. Для подальшого зростання обсягів реалізації турпродуктів ТА «Підприємство» необхідно активно зайнятися створення сталої системи мотивації персоналу, збільшенням та підвищення рівня обізнаності потенційної цільової аудиторії та просування власного бренду за допомогою маркетингових сервісів.

2.3. Особливості організації туристичної діяльності в заповідниках та національних парках

Екскурсійно-туристична діяльність на території заповідника та національного природного парку ефективна завдяки екологічній остві для населення і, в свою чергу, може слугувати основою для екологічного туризму, а також додатковим джерелом фінансування заповідників та інших об'єкти заповідного фонду. Зелений туризм – пізнавальний вид туризму, орієнтований на природні території, що включає в себе різні форми активного відпочинку з використанням природних ландшафтів без шкоди для навколишнього середовища. Це дозволяє сформувати екорієнтовану свідомість, встановивши зв'язок між людиною і природою [58].

Зелений туризм України базується на національних природних парках, біосферних заповідниках і регіональних ландшафтних парках. Згідно з їх статутом, рекреаційні заходи можуть проходити на території заповідного фонду і повинні здійснюватися в формі екологічного туризму. Національні природні парки займають 20,9% державного природно-заповідного фонду, біосферні заповідники – 9,6, регіональні ландшафтні парки – 17,2% (рис. 2.7.)

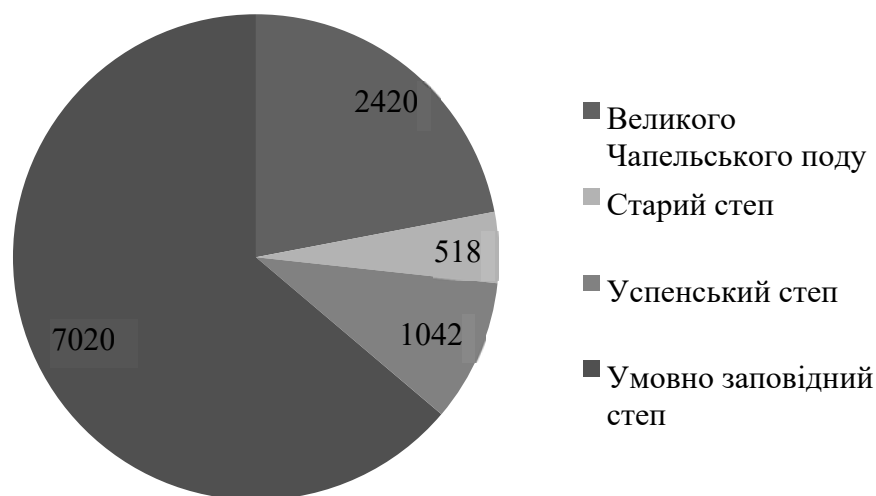

Рис.2.7. Співвідношення частин природно-заповідного фонду України

Особливістю природних туристичних ресурсів є те, що вони не відновлюються.

Найбільш перспективними напрямками для зеленого туризму сьогодні є природно-пізнавальний і реабілітаційний туризм.

Природно-інформаційний туризм – одна з найбільш амбітних областей зеленого туризму, який заснований на потребах людей при спілкуванні з природою отримувати біоінформацію про неї [59].

Реабілітаційний туризм повинен сприяти не тільки збереженню, але і поліпшення природних територій. При взаємодії туризму і навколишнього середовища неможливо ігнорувати використання природних ресурсів для туризму. Вплив останнього на культурне середовище має важливе значення. Це логічно, тому що, як і робота, відпочинок людини в його повсякденному житті обмежений певним періодом. У даний час пізнавальний тип рекреаційної діяльності стає масовою реальністю і створює кращі умови для зеленого туризму. Більш того, проблеми рекреаційного використання природнокультурного середовища (особливо історико-архітектурної) людини неминуче пов'язані з проблемами охорони унікальних природних комплексів, пам'ятників історії і культури. Масові потоки туристів можуть завдати їм непоправної шкоди [60].

У цьому аспекті необхідно розглядати природно-заповідний фонд України, зокрема національні природні парки і заповідники, як потенційну базу для розвитку зеленого туризму з урахуванням зонування і його особливостей. (рис. 2.8). Відповідно до Закону «Про природно-заповідний фонд України», національні парки і заповідники є природоохоронними і рекреаційними об'єктами, в завдання яких входить не тільки збереження цінних природних та історико-культурних комплексів, а й надання кожному можливості розвивати туризм і відпочинок. організовувати заходи на свіжому повітрі для населення і другі види розважальних заходів [61].

У 2010 році був прийнятий Закон України «Про внесення змін до Закону України « Про природно-заповідний фонд України »», в якому йдеться про те, що «... заповідники, біосферні заповідники, національні природні парки, ботанічні сади, дендрологічні парки, зоологічні парки загальнодержавного значення, а також регіональні ландшафтні парки є юридичними особами. В законі чітко обмовляється, що спеціальне використання природних ресурсів на територіях та об'єктах природно-заповідного фонду відбувається в межах і на підставі дозволу на їх спеціальне використання. Перелік видів використання природних ресурсів на територіях та об'єктах природно-заповідного фонду, порядок їх використання, який визначається режимом територій та об'єктів природно-заповідного фонду, також наводиться. Закону також враховує фінансування діяльності, пов'язаної з функціонуванням територій та об'єктів природно-заповідного фонду, а також деякі інші важливі питання. Таким чином було створено правові підстави для використання національних природних парків як територій для розвитку екологічного туризму [62].

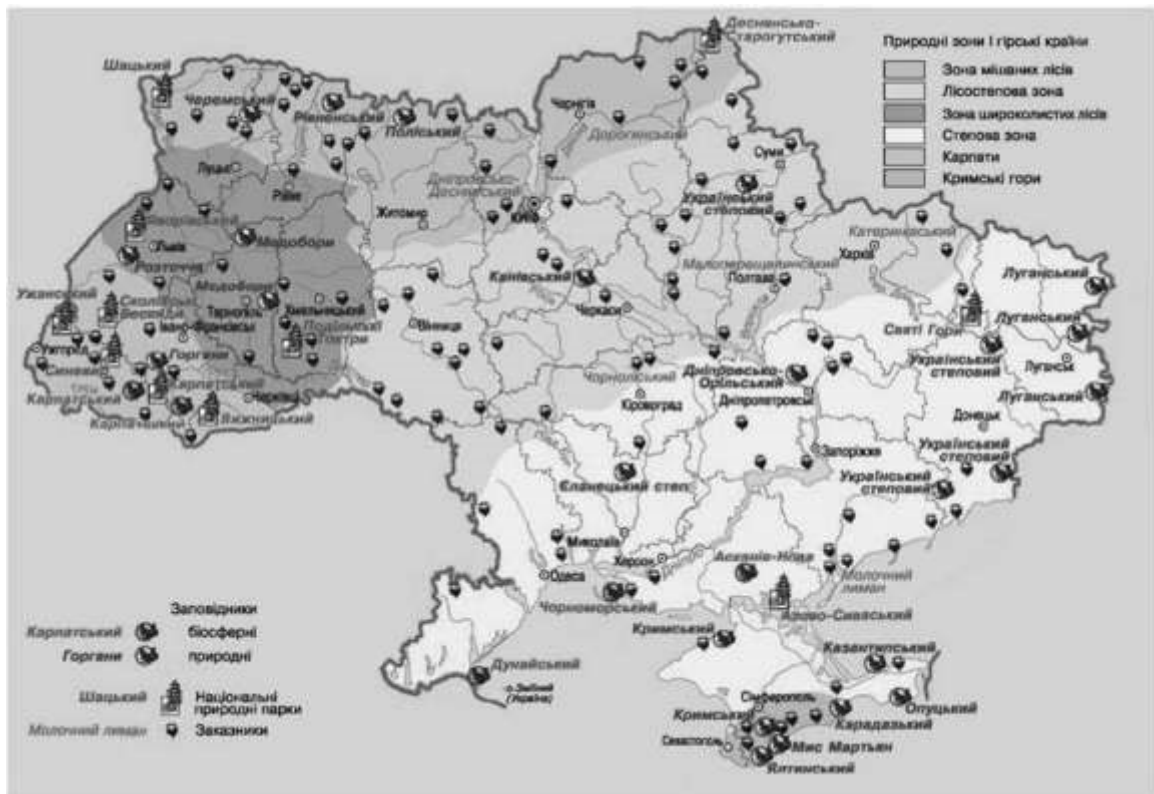

Рис. 2.8. Об'єкти природно-заповідного фонду на карті природних зон України

Національні природні парки і заповідники – це не тільки збереження від антропогенного впливу ділянки певної території. Підкреслюючи важливість цих територій для країни, варто, звичайно, згадати їх освітню роль. Гектари незайманої природи сприяють не тільки естетичному, а й етичного, екологічного виховання громадян, виконують виховну функцію, спонукають робити внесок в збереження і захист природи. Крім освітньої функції і цінностей, заповідники мають науковий, історичну, медичну, рекреаційну та економічну цінність. Саме тому організований туризм в національних природних парках і заповідниках, розумно спланований туроператорами є запорукою розвитку екологічної освіти громадян та зеленого туризму загалом.

Є й інші проблеми, які ускладнюють розвиток зеленого туризму:

відсутність уніфікованих методів визначення рекреаційних навантажень і моніторингу, а також чіткого юридичного супроводу відпочинку в заповіднику і національних парках; низький рівень інфраструктури;

недостатня кількість докладної інформації про національні природні парки і заповідники; відсутність маршрутів і програм, розробка для різних категорій туристів, а також туристичних продуктів, що відповідають стандартам International Sites

All;

недостатній досвід і знання, які необхідні для успішної організації туризму в національних природних парках і заповідниках у персоналу природоохоронних установ; відсутність різноманітних платних послуг і продуктів, а також єдиних стандартів ціноутворення на послуги, які надаються туристам; при цьому, для успішного розвитку екологічного туризму в національних природних парках та

заповідниках й найбільш повного використання екотуристичного потенціалу необхідно забезпечити певні умов.

По-перше, потік туристів в цих районах повинен бути відділений і ретельно відрегульований. Це дозволяє вибирати оптимальні категорії відвідувачів (наприклад, розвиток наукового туризму представляється найбільш перспективним для багатьох природних заповідників). Замість масового туризму в національних природних парках може бути більш прийнятним організація довших спеціалізованих (і дорожчих) турів для невеликого числа груп.

По-друге, для розвитку зеленого туризму повинні, насамперед, використовуватися охоронні зони національних природних парків та заповідників. Більша частина екотуристичних маршрутів може пролягати на суміжних із заповідними територіях і включати головні місцеві природні визначні пам'ятки [65]. У цьому випадку парки можуть одержувати дохід, виступаючи в ролі організаторів екотуристичних програм на місцях, забезпечуючи відвідувачів гідами, провідниками й науковими консультантами з-поміж своїх співробітників і місцевих жителів, організувати екскурсійне забезпечення, транспортне обслуговування тощо.

По-третє, у випадках, коли можливе створення екомаршрутів в національних природних парках України, оскільки це не суперечить цілям їх створення і пов'язано з виконанням їх завдань в області екологічної освіти населення. населення і патенти планують маршрути на території, що охороняється, їх розташування і режим використання для забезпечення збереження природних комплексів та моніторингу їх стану.

По-четверте, розвиток туризму в національних природних парках і заповідниках не вимагає будівництва нових готелів на території, що охороняється. Розміщення туристів повинно бути організовано не на охоронюваних територіях, а в найближчих населених пунктах. Всі ці заходи

також дозволять мінімізувати негативний вплив туризму на охоронюваних територіях [66].

Таким чином, туристична діяльність в національних природних парках і заповідниках здатна зберегти природу і заробити дохід, виконати свою важливу соціальну роль. Туризм в національних природних парках і заповідниках є яскравим прикладом поєднання і збалансованої взаємодії трьох напрямків для в сталого розвитку: соціального, екологічного та економічного. Увага до розвитку екотуризму в національних природних парках і заповідниках динамічно зростає в світі, і в останні роки набирає популярність в Україні, тому можна стверджувати, що проблеми розвитку зеленого туризму на основі національних природних парків та заповідників України поступово вирішуватимуться [67].

У розділі 3 диплому пропонується екотур до заповіднику «Асканія-Нова». Для визначення конкурентоспроможності пропонованого туру було проведено аналіз найближчих конкурентів. Дані представлені в таблиці 2.12.

Таблиця 2.12

Аналіз екотурів по Україні

Критерій	Хортиця та заповідники Подніпров'я ТА «Тера Инкогнита»	Асканія Нова ТА «ТУР СВІТ»	Асканія Нова і Бірючий острів ТА «Підприємство»
Мотивація	рекреаційний культурно-пізнавальний спортивний	рекреаційний культурно-пізнавальний науковий	рекреаційний культурно-пізнавальний спортивний

Набір послуг	Організатор забезпечує: транспортне обслуговування по маршруту; проживання у готелі 3*, двомісні номери); харчування вхідні квитки (Запорізька Січ, НПП Великий Луг, музей і заповідник "Кам'яна могила", музей "Фаєтон"); супровід гіда; страхування; організаційні послуги.	Організатор забезпечує: транспортне обслуговування; проживання в пансіонаті; сніданки і вечері в пансіонаті; екскурсійний супровід, вхідні квитки в Асканії Новій; Медичне страхування.	Організатор забезпечує: транспортне обслуговування; проживання в пансіонаті, двомісні/тримісні номери зі зручностями та кондиціонерами; сніданки і вечері в пансіонаті (дві страви та салат і на сніданок, і на вечерю); екскурсійний супровід, вхідні квитки в Асканії Новій, сафарі на електромобілях, водна прогулянка по Сивашу; медичне страхування.
--------------	---	---	---

Продовження таблиці 2.12

Кількість учасників	до 10 чол.	10-15 чол.	12 чол.
Сезонність	Квітень – Жовтень	Червень – серпень	Травень – вересень
Термін	3 дні	2 дні	днів
Види транспорту	автобусний	залізничний+авто мобільний	залізничний+ електромобілі+катер
Масштаби	внутрішній	внутрішній	внутрішній

Аналізуючи дану таблицю можна зробити висновок, що екотур запропонований у 3 розділді для ТА «Підприємство» за ціновою політикою є дорожчим порівняно з найближчими конкурентами. Це може сприйматися потенційними клієнтами як негативний фактор. Але запропонований тур є

довшим за терміном та включає в себе більший набір послуг, що є аргументованим підтвердженням обраної цінової політики.

У цілому туристичний потенціал природних заповідників України значний [68]. Розвиток туризму в національних природних парках та заповідниках може стати не тільки чинником сталого розвитку природнозаповідних територій України, а й моделлю збалансованого використання природних ресурсів як важливого чинника сталого розвитку держави, шляхом вирішення багатьох нагальних та складних проблем, які існують у сфері рекреаційно-туристичної діяльності [69].

РОЗДІЛ 3. ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЗАПОВІДНИКІВ ТА НАЦІОНАЛЬНИХ ПАРКІВ УКРАЇНИ ЯК ОБ'ЄКТІВ ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ

3.1. Стратегія розвитку заповідника «Асканія Нова»

Для збереження природних комплексів, екосистем, окремих видів флори й фауни, унікальних і типових ландшафтів прискорюється формування розгалуженої мережі територій та об'єктів природного заповідника. Як показує практика, консервативні методи збереження навколишнього середовища вважаються основними методами захисту генофонду рослин і дикої природи, унікальних природних екосистем і ландшафтів [70].

За роки незалежності України загальна площа природно-заповідного фонду збільшилася більш ніж у два рази, в основному коштом створення багатофункціональних об'єктів з таких категорій, як біосферні заповідники, національні природні й регіональні ландшафти .

Однак останнім часом відбулося значне зниження темпів збільшення загальної площі ПЗФ, збільшилися випадки неналежного використання, захоплення земельних і водних об'єктів фонду.

Цілинний степ «Асканія-Нова» єдиний в Європі степ, який ніколи не було порушено плугом. Він має велике наукове, культурне, пізнавальне і практичне значення. Біосферний заповідник «Асканія-Нова» займає особливе місце серед об'єктів, що охороняються, адже історія збереження його території становить близько 110 років. Таким чином, в 1898 р заможний землевласник Фредерік Фальц-Фейн у своєму сімейному маєтку за власною ініціативою першим у світі вилучив з господарського використання ділянку своїх угідь, яка стала праядром теперішнього найбільшого в Європі (11054 га) заповідного типчаково-ковилового степу [71].

Стратегія є картою, яка допомагає об'єкту зрозуміти, в якому напрямку воно рухається. Стратегія сприяє фокусуванню на досягненні поставлених цілей та дозволяє досягати таких цілей швидше та ефективніше.

Стратегії об'єкта державного сектору призначені для забезпечення ефективного управління цими підприємствами і слугують інструментом зв'язку між Урядом України, установою, що реалізує управління, їх наглядовими радами (за наявності) та Головами. Стратегічний план діяльності є інструментом оцінки ефективності роботи керівництва.

З метою ефективного та зручного використання у процесі управління, стратегічний план повинен бути чітким, конкретним та відповідати ситуації у державі та у бізнес-середовищі.

Розробка стратегії є комплексним процесом довгострокового планування, який допомагає підприємствам встановлювати цілі своєї діяльності, стратегічні напрямки, задачі та інструменти забезпечення їх реалізації.

Розробка довгострокової стратегії дозволяє підприємствам систематично оцінювати свій поточний стан і майбутні перспективи, а також відповідати на такі важливі питання:

яка довгострокова ціль підприємства та/або бізнесу? які потенційні майбутні сценарії діяльності підприємства та пов'язані з ними можливості і загрози?

у який спосіб підприємство намагається досягти поставлених цілей?
які показники використовує підприємство для контролю та оцінки своєї діяльності?

яку цінність створює це підприємство?

Під стратегічним плануванням слід розуміти безперервний процес, що складається з чотирьох основних етапів: планування (включаючи розробку стратегії), реалізація, оцінка результатів і наслідків (аналіз причин досягнення чи недосягнення результатів) та уточнення стратегії з метою підтримки її актуальності [72].

У процесі стратегічного планування бере участь вся організація: правління, керівництво, працівники структурних підрозділів.

Започаткування процесу і контроль статусу є компетенцією правління заповідника. За розробку стратегії та її представлення відповідає генеральний директор. З метою забезпечення ефективності, процес розробки стратегії повинен контролюватись відповідальним працівником. Залежно від наявних ресурсів об'єкта, цю функцію може виконувати Генеральний Директор, начальник відділу розробки стратегії, маркетингу або фінансового планування, співробітник відділу розробки стратегії або інший кваліфікований фахівець.

Найбільш продуктивним етапом у процесі стратегічного планування є нарада з питань стратегічного планування. Під час проведення таких кількоденних нарад та на основі проведеного попереднього аналізу, керівництво і Правління приймають рішення стосовно реалістичної стратегічної концепції, притаманних цінностей, стратегічних напрямків та цілей.

Після розробки та затвердження стратегічного документу, кожного наступного року проводиться стратегічна нарада з метою оцінки актуальності існуючої стратегії та внесення необхідних змін. Пропоновані зміни до стратегії об'єкта, а саме заповідників, повинні враховувати внутрішні та зовнішні обставини у країні, річні результати діяльності та/або окремих напрямків господарської діяльності підприємства [73].

Важливим аспектом аналізу є виявлення та оцінка функцій суб'єкта господарювання, які створюють цінність для громадян України – власників та споживачів. Створення цінності – це збільшення економічної, соціальної та іншої вигоди. Діяльність, яка не сприяє збільшенню цінності, слід припинити. Решту функцій необхідно реалізовувати з максимальною ефективністю. Рекомендовано шукати альтернативні та інноваційні рішення щодо реалізації функції та забезпечувати оптимальний розподіл ресурсів. Суть максимізації ефективності полягає у пошуку конкурентних переваг у кожному аспекті діяльності суб'єкта господарювання. Сукупність усіх видів діяльності, які збільшують вартість, називається ланцюгом створення доданої вартості. Важливо зазначити, що навіть якщо більшість функціональних одиниць (підрозділів) заповідника є ефективними, неефективність принаймні однієї ланки процесу, як правило, може призвести до негативного результату для підприємства в цілому. Цей ефект називається ефектом вузького місця.

Аналіз внутрішніх чинників є важливим як для суб'єктів господарювання, що працюють у конкурентному середовищі, так і для природних монополій або

суб'єктів господарювання, які надають соціальні (некомерційні) послуги, оскільки він сприяє забезпеченню ефективності діяльності.

Рекомендована модель ланцюга створення доданої вартості Портера допомагає керівництву заповідників проаналізувати конкретні заходи, які можуть створювати вартість, підвищити ефективність та забезпечити конкурентні переваги. Ланцюг створення доданої вартості Портера – це організаційна модель функціонування підприємства, яка включає в себе найбільш поширені бізнес-функції [74].

Крім первинних видів діяльності підприємства виділяють наступні допоміжні види діяльності:

інфраструктура – вибір та придбання вхідних ресурсів, запасів та інших ресурсів; управління персоналом – це комплекс заходів, пов'язаних з підбором кадрів, прийомом на роботу, навчанням, розвитком, визначенням компенсацій та (при необхідності) звільненням або скороченням персоналу; розвиток технологій – це діяльність, яка стосується забезпечення обладнанням, устаткуванням, програмним забезпеченням, процедур і технічних знань, які застосовуються у процесі перетворення вхідних ресурсів у готову продукцію; матеріально-технічне забезпечення – процеси управління, планування, фінансового забезпечення, обліку, правових, суспільних відносин, контролю якості та інші процеси.

Після проведення внутрішнього аналізу необхідно оцінити становище об'єкта на ринку. Конкурентні переваги оцінюються не лише з позицій самого об'єкта (заповідника) – при проведенні аналізу слід враховувати також і те, як це підприємство оцінюють інші учасники ринку: споживачі, постачальники, компанії, що виробляють альтернативну продукцію або послуги, існуючі та потенційні конкуренти.

Важливо, щоб підприємство оцінювало не лише поточну ситуацію на ринку з його нинішніми учасниками, а й можливі ринкові тенденції. В процесі аналізу слід визначити місце підприємства на ринку, а також зміни, які можуть відбутися: тенденції розвитку, тренди учасників ринку. Це дозволяє визначити можливості та потенційні загрози для розвитку об'єкта.

Остаточний стратегічний документ повинен включати аналіз чинників.

Зокрема, рекомендовано включити наступну інформацію:

- резюме та ключові висновки аналізу;
- результати SWOT-аналізу; визначений
- сценарій та його обґрунтування; визначені
- напрямки розвитку об'єкта ;
- оцінка необхідних організаційних та фінансових ресурсів;
- прогноз ризику та потенційного впливу змін середовища на діяльність підприємства та продуктивність його діяльності (цей вплив має бути виражений у цифрах).

Перш ніж встановлювати довгостроковий напрямок стратегічного розвитку об'єкта, керівництво має чітко усвідомлювати, що є основною діяльністю підприємства, які його конкурентні переваги та роль на державному рівні. Ця інформація повинна бути представлена у стислому та чіткому викладі місії підприємства: підприємство має чітко визначити свої комерційні, соціальні та інші цілі у суспільстві .

Наступним етапом є вирішення, яким об'єкт бачить себе у майбутньому. Для цього необхідно сформулювати стратегічну концепцію, яка описує стан підприємства у майбутньому. Стратегічна концепція повинна стисло передати стратегічний напрямок розвитку підприємства. Це має бути джерелом натхнення для підприємства. Часто стратегічні концепції формують занадто абстрактно, не конкретизуючи статус у майбутньому. Наприклад, стратегічна концепція

підприємства «Стати лідером на ринку» не дає загального розуміння того, що значить «стати лідером». Зокрема, характеристику «бути лідером» можна сформулювати в термінах частки ринку, у термінах прибутку, який буде отриманий, або у термінах якості 18 продуктів (послуг). Важливо забезпечити, щоб стратегічна концепція не була абстрактною декларацією, а була якомога конкретнішою.

Після визначення місії та стратегічної концепції об'єкта, важливо визначити цінності, які вестимуть підприємство до його власного бачення. Цінності – це характерні особливості представників організації, стандартні норми прийнятної поведінки та принципи, яких повинні дотримуватися усі працівники (керівництво має слугувати взірцем), а також процес прийняття рішень стосовно довгострокових цілей.

Місія, цінності та стратегічна концепція мають бути чітко сформульовані в остаточному документі Правління. Стратегія об'єкта (заповідника) повинна бути опублікована як на внутрішніх ресурсах, так і на зовнішніх (внутрішня і зовнішня комунікаційна стратегія) [75].

Залежно від типу об'єкта, може бути доцільним встановлення більшої кількості цілей або вибір тривалішого або коротшого періоду часу для досягнення цілей. Загалом, на етапі постановки стратегічних цілей має бути чітко визначений індикатор (показник) вимірювання результату, за значенням якого у майбутньому можна буде об'єктивно оцінювати прогрес. Визначаючи точну оцінку цільових значень такого індикатора, слід врахувати наступне:

діяльність підприємства у минулому;

аналогічні результати внутрішнього та зарубіжних ринків;

результати аналізу внутрішніх та зовнішніх чинників; вплив

запланованих проектів.

Нефінансові цілі об'єкта (заповідника) повинні бути спрямовані на підвищення якості та ефективності роботи. Їх можна встановити, спираючись на стандарти зарубіжних компаній та на середні показники місцевого ринку. Важливо зафіксувати чіткі критерії досягнення цих цілей. Для кожного виду діяльності повинні бути встановлені окремі індикатори, адже тоді кожен вид діяльності можна буде кількісно виміряти та оцінити ступінь досягнення цілі.

Після формулювання стратегічних цілей, слід сформулювати стратегічні завдання, які дозволять підприємству досягти поставлених цілей. Визначаючи такі завдання, важливо зберегти тісний взаємозв'язок між стратегічними цілями та завданнями. З метою уникнення однобічного підходу при формулюванні завдань (врахування не тільки фінансових аспектів, а й впливу на зв'язки з клієнтами, організаційні аспекти, аспекти сталого розвитку тощо [76]).

Кожна стратегічна мета, залежно від її комплексності, може бути розділена на 2 – 5 завдання. Загалом для всього періоду стратегічного планування об'єкта рекомендовано визначити не більше 10 – 15 завдань. Для кожного завдання слід встановити конкретні індикатори результативності та відповідні цільові значення. Загальна кількість стратегічних індикаторів не повинна перевищувати 20 – 30. Водночас, кожне завдання повинно бути реалістичним, тобто перш ніж встановлювати стратегічну мету, підприємство має оцінити можливості і необхідні ресурси. Оскільки ресурси обмежені, дуже важливо встановити пріоритетність при реалізації завдань, обравши для першочергової реалізації найважливіші завдання – ті, які додають найбільшу цінність для підприємства.

Важливо, щоб управління ризиками було складовою частиною процесів безперервного планування та управління об'єктом (заповідником). У стратегії слід визначити основні ризики, їх можливий вплив на діяльність, ймовірність настання ризиків та відповідні інструменти управління.

Стратегічний документ повинен містити стратегічні цілі, пов'язані з ними завдання, визначені дії для виконання завдань, ресурси, що виділяються на кожну дію, перелік відповідальних осіб, а також графік реалізації дій. Рекомендовано подати у вигляді таблиць та графіків чіткий взаємозв'язок між стратегічними напрямками, цілями та планом дій. В описі слід вказати, які ризики пов'язані з виконанням завдань, та альтернативні ініціативи, які можуть бути прийняті у випадку змін зовнішніх чинників.

Об'єкт (заповідник) не повинен обмежуватися виключно загальним фінансовим описом (з фокусом на доходи та витрати). Найкращим способом аналізу інвестиційного плану є застосування фінансової моделі до кожного інвестиційного проекту. Це дозволяє оцінити поточну вартість проекту, а також його майбутню вартість, у порівнянні з поточними та майбутніми цінами.

Для оцінки інвестиційних проектів використовуються показники окупності інвестиції, чистої теперішньої вартості та внутрішньої норми прибутку, а також інші індикатори. Важливо переконатися, що припущення, використані при розрахунках, є реалістичними, а також що підприємство володіє компетентними спеціалістами з проведення оцінки [77].

Успішне виконання стратегічних планів напряму залежить від розподілу директорами стратегічних цілей в рамках організаційної структури підприємства та делегування необхідних повноважень та обов'язків. Річні цілі повинні бути розділені на етапи, з чіткою послідовністю дій. Річні плани повинні чітко визначати осіб, відповідальних за виконання проектів та ініціатив, а також відповідальних осіб за нагляд та контроль якості. Рекомендовано, в рамках планування річного результату розробляти реалістичний план реалізації кожної задачі, включаючи визначення очікуваних результатів, відповідальних осіб та необхідні ресурси.

Стратегія заповідника «Асканія-Нова» передбачає підвищення його соціального значення для розвитку регіону і туристичного потенціалу України, оптимізацію і розвиток системи територій та об'єктів заповідника «Асканія-Нова» з метою захисту біологічного різноманіття, типового та унікального ландшафту, а також сприянням екологічному та патріотичному вихованню громадян [78].

Мета стратегії для заповідника «Асканія-Нова» – поліпшити управління заповідником, прискорити формування національної екологічної мережі як складової загальноєвропейської екологічної мережі, забезпечити комплексні багаторічні наукові дослідження типових і унікальних екосистем для забезпечення раціонального використання заповідника, розвитку заповідника (таблиця 3.1).

Таблиця 3.1

**Завдання та основні напрями Стратегії розвитку заповідника
«Асканія Нова»**

Завданнями Стратегії	Основні напрями
1. Визначення основних напрямів і розвитку заповідника «Асканія Нова»	виконання міжнародних зобов'язань України; рекламування рекреаційних можливостей заповідника «Асканія Нова»;
2. Поліпшення фінансового забезпечення заходів, спрямованих на розвиток заповідника «Асканія Нова»	підвищення ефективності системи економічного стимулювання розвитку заповідників та національних парків; зміцнення матеріально-технічної бази та поліпшення фінансового забезпечення розвитку заповідника «Асканія Нова».

<p>3. Забезпечення збереження у межах заповідника «Асканія Нова» ландшафтного і біорізноманіття, насамперед різноманітності рідкісних та таких, що перебувають під загрозою зникнення, видів рослин і тварин, біотичних угруповань та типів природних середовищ;</p>	<p>Інвентаризація земельних ділянок та водних об'єктів, на яких розташовані території та об'єкти ПЗФ, уточнення їх площ і меж, завершення робіт із встановлення меж у природі; віднесення земель, на яких розташовані території та об'єкти природнозаповідного фонду, до відповідної категорії.</p>
<p>4. Утворення в заповідника «Асканія Нова» зональних міжнародних станцій фонових моніторингу навколишнього природного середовища;</p>	<p>складення реєстру типових та рідкісних екосистем у межах природнозаповідного фонду; ведення Літопису природи як основної форми узагальнення наукового дослідження об'єктів природнозаповідного фонду.</p>

Продовження таблиці 3.1

<p>5. Утворення в заповідника «Асканія Нова» зональних міжнародних станцій фонових моніторингу навколишнього природного середовища;</p>	<p>складення реєстру типових та рідкісних екосистем у межах ПЗФ; ведення Літопису природи як основної форми узагальнення наукового дослідження об'єктів природнозаповідного фонду.</p>
<p>6. Розвиток екологічної освіти</p>	<p>збільшення кількості спеціалістів, зайнятих у сфері управління заповідниками та національними парками; створення спеціальних екологічних туристичних маршрутів; розвиток рекреаційної діяльності, зокрема із залученням місцевого населення.</p>

Стратегія складатиметься з 3 етапів (таб.3.2)

**Етапи впровадження Стратегії розвитку заповідника
«Асканія Нова»**

Етап	Період	Характеристика
1	2019 – 2020	<p>Підготувати та внести в установленому порядку в шестимісячний строк пропозиції щодо впорядкування території заповідника «Асканія Нова», розширення мережі територій та об'єктів природно-заповідного фонду.</p> <p>Підготувати та внести в установленому порядку в шестимісячний строк пропозиції щодо впорядкування території заповідника «Асканія Нова», розширення мережі територій та об'єктів природно-заповідного фонду.</p>

Продовження таблиці 3.2

		<p>Забезпечити установлення в натурі (на місцевості) меж території та об'єктів заповідника «Асканія Нова», оформлення їх відповідними знаками та інформаційними матеріалами, нанесення таких меж на відповідні плановокартографічні матеріали, а також виготовлення та видачу документів, що посвідчують право на надані заповіднику «Асканія Нова» земельні ділянки.</p> <p>Зміцнення матеріально-технічної базита поліпшення фінансового забезпечення об'єктів природно-заповідного фонду заповідника «Асканія Нова», розвитку на їх базі стаціонарних та інших наукових досліджень, систем моніторингу навколишнього природного середовища, рекреаційної діяльності, туризму, освіти.</p>
--	--	--

2	2021-2025	<p>Вжити додаткових заходів для недопущення приватизації земельних ділянок заповідника «Асканія Нова» з особливо цінними природними комплексами та об'єктами.</p> <p>Внести у тримісячний строк пропозиції щодо резервування відповідних територій заповідника «Асканія Нова» для наступного заповідання забезпечити із залученням органів місцевого самоврядування, громадських організацій, засобі масової інформації, учених посилення контролю за додержанням режиму.</p> <p>Розробити додаткові екотуристичні маршрути в заповідника «Асканія Нова».</p>
3	2026-2030	<p>Забезпечити поліпшення підготовки фахівців для органів державної влади, органів місцевого самоврядування, установ та організацій, до повноважень яких віднесено управління відповідними територіями заповідника «Асканія Нова» та об'єктами природно-заповідного фонду.</p> <p>Передбачати під час розроблення проектів законів про Державний бюджет України на 2026 та наступні роки необхідні видатки на утримання об'єктів природнозаповідного фонду України в заповідника «Асканія Нова» за єдиними нормативами.</p> <p>Розробка активної рекламної кампанія заповідника «Асканія Нов» спрямованої на підвищення туристичного попиту із широким залученням місцевого населення.</p>

Фінансова підтримка для реалізації стратегії буде надходити з державного та місцевих бюджетів, включаючи державні і місцеві екологічні фонди, гранти, спонсорські та інші джерела.

Реалізація стратегії дасть можливість створити оптимальну систему охорони ландшафту та біорізноманіття в природному заповіднику АсканіяНова, а також:

основну науковим дослідженням за своєю природою процесів і прикладних досліджень щодо збереження особливих видів рослин і тварин, біотичних спільнот; стале використання навколишнього середовища в межах території та

об'єктів природного заповідника Асканія Нова; поліпшення

фінансової безпеки;

розвиток екологічної освіти, зеленого туризму, відпочинку та оздоровлення, залучення населення у розв'язання екологічних проблем; виконання міжнародних конвенцій та угод, сприяння участі України в міжнародному співробітництві щодо захисту навколишнє середовище.

Стратегія розвитку заповідника Асканія-Нова включає у себе організаційні заходи щодо перегляду основних показників бюджетного фінансування розвитку цих територій в напрямку їх суттєвого збільшення. При цьому потреби щорічного фінансування природоохоронних територій заповідника «Асканія Нова» з ключових напрямів діяльності визначаються на основі розроблених і затверджених у встановленому порядку планів управління

Через об'єктивні економічні труднощі не можна розраховувати на забезпечення всіх витрат лише коштом державного бюджету. Тому необхідно розширювати можливості фінансування природоохоронних територій заповідника «Асканія Нова» з інших джерел, у тому числі формуючи систему цільової підтримки за рахунок муніципальних бюджетів та позабюджетних фондів.

3.2. Механізми залучення інвестицій для сприяння розвитку туризму у заповіднику «Асканія Нова»

В умовах дефіциту джерел бюджетного фінансування актуальними є питання фінансового забезпечення заходів, пов'язаних з використанням, охороною та відтворенням природно-заповідних територій. Тому крім пошуку і використання традиційних джерел збільшення об'ємів інвестування розвитку екологічної мережі в Україні необхідною є розробка комплексної системи

фінансово-економічних інструментів, застосування яких сприятиме збільшенню інвестиційних джерел розвитку заповідної справи [79].

Відповідно до статті 46 Закону України «Про природно-заповідний фонд» фінансування заходів на природоохоронних територіях здійснюється за рахунок державного бюджету України. Для цього можуть також залучатися кошти бюджетів місцевих бюджетів, позабюджетних і благодійних фондів, кошти підприємств, установ, організацій та громадян. Відповідно до Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про державний бюджет України на 2018 рік» видатки по загальному фонду становлять 114451,4 тис. грн., або 87% асигнувань, що унеможливує належне функціонування 41 установи природнозаповідного фонду.

Як бачимо Україна має все для вдалого функціонування галузі, відкритим тільки залишається питання фінансування туризму.

Фінансове забезпечення туристичної галузі – це створення сприятливого середовища щодо виділення, розподілу та залучення фінансових ресурсів для розвитку туризму. Фінансове забезпечення туристичної галузі має ряд специфічних рис, пов'язаних перш за все з механізмом її функціонування. В основному ця галузь потребує фінансування в суміжні сфери діяльності (готельне та ресторанне господарство, транспорт, розважальну інфраструктуру, народні промисли та ін.), а з іншого боку соціальний ефект туризму полягає в тому, що оновленою інфраструктурою користуються не лише туристи, ай місцеве населення.

Джерелами фінансування туристичної галузі виступають:

державний бюджет; місцеві
бюджети;

З метою розширення фінансової підтримки туристичної галузі з місцевих бюджетів, необхідно:

поступово розширити перелік інструментів, якими користується місцева влада для збільшення обсягу класних коштів. Це і залучення інвестицій, і розширення ринків кредитування поточних потреб (зокрема, у сфері житловокомунального господарства на фінансування утримання мереж водопостачання, ремонту будівель), і вихід на фінансові ринки; поширювати програмно-цільовий метод складення та виконання місцевих бюджетів з метою підвищення прозорості та ефективності використання бюджетних коштів; упорядкувати міжбюджетні відносини, збільшити частку цільового фінансування, забезпечити формування горизонтальних міжбюджетних відносин; забезпечити розширення доходної бази місцевих бюджетів, передання часток окремих загально державних податків (податку на прибуток підприємств; запровадження податку на нерухомість), пошук не бюджетних фінансових ресурсів; запровадження механізмів, які б регламентували спрямування коштів на реалізацію інноваційно-інвестиційних програм розвитку і модернізації виробничої, транспортної інфраструктур регіонального значення та створення нових робочих місць.

приватні інвестиції; міжнародна
допомога.

Одним з основних джерел фінансування у сфері туризму є бюджетне фінансування в межах видатків, передбачених у державному бюджеті на відповідний рік. Державна політика в сфері регулювання фінансового забезпечення туризму не відрізняється системністю та поступовістю, постійно коливається між необхідністю інвестування в туризм і прагнення скоротити видатки бюджету. Очевидними є незначні обсяги бюджетного фінансування туристичної галузі. Незважаючи на таку політику влади надходження від сфери туризму до Державного бюджету України ає позитивну динаміку. Для забезпечення діяльності підприємств туристичної галузі можливі різні варіанти

фінансування. Але для забезпечення добросовісної конкуренції між підприємствами необхідно застосовувати такі варіанти фінансування:

пільгове кредитування;

спрощена процедура кредитних проектів; страхування

ризиків;

зниження рівня відсоткових ставок; залучення

додаткових ресурсів [79].

У той же час провідну роль у створенні сприятливого середовища у сфері туризму повинна проводити держава. Виділяють такі державні важелі фінансового характеру щодо розвитку туристичної галузі:

фінансово-кредитні, спрямовані на створення сприятливого фінансово-кредитного середовища для розвитку підприємницької діяльності у туристичній галузі (мікрокредитування, пільгове кредитування, державне субсидіювання, лізинг, тренінги з фінансовокредитних питань для туристичних підприємств); податкові – передбачають оптимізацію кількості податків для підприємств туристичної галузі, надання податкових пільг під конкретні проекти, які спрямовані на вирішення регіональних і соціальних проблем, інвестування у туристичну галузь (податкове регулювання, оптимізація кількості і величини податків у туристичній діяльності; створення сприятливих умов для залучення інвестицій; бюджетне фінансування програм розвитку туризму; надання податкових пільг) [80].

Для створення сприятливих умов у сфері туризму, на нашу думку необхідно внести такі зміни до Податкового законодавства:

стимулювання розвитку матеріально-технічної бази та рекламних заходів санаторно-курортного та отельно-туристичного комплексів України за рахунок надання 20% знижки при оподаткуванні санаторнокурортних (оздоровчих) закладів, готелів та інших суб'єктів туристичної діяльності. Кошти, спрямовані

на рекламу, сприятимуть підвищенню іміджу України, подальшому збільшенню обсягу туристичних послуг іноземними туристами та валютних надходжень в Україну; звільнення від податку на додану вартість операцій з продажів путівок на лікування у санаторнокурортні заклади, що дасть змогу збільшити їх завантаженість і, як наслідок – обсягів відрахувань до бюджетів усіх рівнів. пільгове оподаткування земельних ділянок на яких знаходяться об'єкти туристично-рекреаційного комплексу, що сприятиме не лише розвитку його матеріальної бази, а й зменшенню вартості послуг та підвищенню конкурентоспроможності вітчизняних підприємств.

Для розвитку туристичного бізнесу в Україні, альтернативними можуть стати такі форми фінансування:

боніфікація відсотків і поручительство відносно позик і субсидій – уряд або спеціальний орган може гарантувати позики, надані комерційними банками на розвиток туризму. При цьому передбачається проведення оцінки ризиків та можливостей виконання проекту; фінансування через бізнес-інкубаторів. Бізнесінкубатор – організація, яка надає на певних умовах і напевний час спеціально обладнані приміщення та інше майно суб'єктам малого та середнього підприємництва, що розпочинають свою діяльність, з метою сприяння у набутті ними фінансової самостійності

[81];

оперативно впливати на зміни напрямків проведення інвестиційної діяльності, впроваджувати результати наукових досліджень та просувати нові товари та послуги на ринок, як внутрішній, так і зовнішній. Підприємство має можливість зменшити свої витрати за рахунок не сплати відсотків за користування банківським кредитом. При цьому джерелі фінансування ризик розподіляється також і на інвестора.

Одним з найобґрунтованіших методів, що найчастіше використовуються у туристичній діяльності, для одержання доходів є диверсифікація.

1) Диверсифікація видів туристичної діяльності (використання альтернативних можливостей одержання доходів від різних видів послуг).

2) Диверсифікація контрагентів. Туроператори здійснюють її, укладаючи контракти з декількома мережами готелів, перевізниками, страховими компаніями; створюють широку мережу турагенцій.

3) Диверсифікація портфеля цінних паперів. У разі інвестування у різні цінні папери декількох підприємств зростає ймовірність отримання доходу і зниження рівня ризику втрати прибутку.

4) Диверсифікація депозитного портфеля. За наявності тимчасово вільних коштів у підприємства туристичної індустрії їх можна розмістити на депозитне зберігання в різних банках.

Аналізуючи обсяг виділення коштів на утримання та здійснення природоохоронних заходів, зазначимо, що фінансування у 2018 році значно скоротилося у порівнянні з попереднім роком [82].

Таким чином, враховуючи, що з одного боку, туризм є складною системою і залучає до свого функціонування велику кількість суміжних галузей, а з іншого – пріоритетність його розвитку для економіки країни ставить перед нашою державою створення обґрунтованого фінансово-інвестиційного механізму забезпечення подальшого його розвитку. Фінансові інструменти, що забезпечують розвиток туристичної галузі, які варто використовувати в Україні, включають:

бюджетне фінансування програм розвитку туризму, лізинг;

кредитування (надання кредитів на пільгових умовах для фінансування туристичних об'єктів; зниження процентних ставок банківського кредитування); податкові пільги (звільнення від частини податків) під конкретні проекти, оптимізація кількості, зменшення ставок податків і зборів, зменшення податкового тиску на суб'єкти туристичної діяльності, надання податкових

канікул тощо; субсидіювання – безповоротне надання коштів для покриття витрат, збільшення прибутків; підтримка підприємств банками, страховими компаніями, корпораціями та ін.

Фінансування передбачає залучення коштів в першу чергу в розвиток сучасної туристичної інфраструктури, внутрішнього та соціального туризму. Фінансове забезпечення повинно стати основою державної туристичної політики та сприяти розвитку економічного потенціалу країни.

Водночас, недостатньо дослідженими залишаються аспекти пов'язані з аналізом досвіду державної підтримки в системі регулювання та розвитку туристичної галузі розвинених країн і потребують поглибленого опрацювання.

На сьогодні механізм фінансування заповідника «Асканія Нова» створений відповідно до вимог колишньої адміністративно-командної системи і представлений: спеціалізованими фондами охорони навколишнього природного середовища в складі місцевих бюджетів, якими розпоряджаються відповідні ради, в багатьох випадках на власний розсуд; Державним фондом охорони навколишнього природного середовища; коштами Державного бюджету, які формуються за залишковим принципом, протягом року урізаються, а кошти плануються лише на поточні витрати; власними коштами підприємств, установ, організацій від ведення дозволених законодавством видів діяльності [83].

Головними недоліками системи фінансування заповідника «Асканія Нова» є те, що, обмежені кошти із цих джерел розпорошуються, витрачаються без координації з метою фінансування на території регіону визначених пріоритетних заходів та робіт з охорони, раціонального використання та відтворення ландшафтів територій заповідника «Асканія Нова». Кошти з вище зазначених джерел переважно спрямовуються на поточні, а не на капітальні видатки.

Загалом заповідника «Асканія Нова», за винятком їх рекреаційного використання, не є привабливим для інвесторів. Більшість установ природоохоронної території заповідника «Асканія Нова» є бюджетними, неприбутковими, а окремі з них – науково-дослідними, що здійснюють фундаментальні дослідження та прикладні розробки .

Досить перспективним напрямом для інвестицій, особливо у зв'язку зі зростанням мобільності населення та його прагненням до розширення свого географічного, краєзнавчого та етнографічного кругозорів, є рекреаційне використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду заповідника «Асканія Нова». Інвестиції, як внутрішні, так і зовнішні, сприяли:

розбудові сервісної рекреаційно-туристичної інфраструктури; покращенню рівня матеріально-технічної бази; підвищенню рівня сервісу; виходу окремих об'єктів природно-заповідного фонду заповідника «Асканія Нова» на міжнародну арену.

Головним інвестором у цій сфері повинна виступити держава. Тут необхідна допомога у вигляді бюджетного фінансування, надання пільгового кредитування, впровадження пільгового оподаткування, безкоштовного виділення земель під будівництво об'єктів стаціонарної рекреації у заповіднику «Асканія Нова». Разом з тим для цільового фінансування розбудови рекреаційної інфраструктури заповідника «Асканія Нова» повинні залучатись кошти високорентабельних підприємств інших секторів економіки, кошти приватного сектору, спонсорів і донорів, різних позабюджетних фондів [80]. При цьому важливо, щоб відношення між спонсорами і отримувачами коштів будувались на добровільній основі і набували форми контрактів, а виділення коштів, наприклад, з боку високорентабельного підприємства або приватної особи, не знижувало б бюджетних асигнувань держави.

Велика увага повинна приділятися залученню іноземних інвесторів, котрі можуть вкласти кошти у вигляді найсучаснішого обладнання, устаткування. Для цього також необхідна підтримка держави, надання гарантій для іноземних інвесторів.

Для залучення інвестицій з метою створення рекреаційних продуктів в заповіднику «Асканія Нова» можуть більш ефективно використовувати механізм здачі в оренду земельних ділянок, об'єктів, будинків і споруд, а також екологічних стежок і туристських маршрутів. Це особливо доцільно відносно туристичних баз та інших будівель, які утримуються на балансі заповідника «Асканія Нова», але перебувають в аварійному стані і потребують значних витрат на переустаткування і підтримку в належному стані, що негативно позначається на рентабельності рекреаційної діяльності заповідника «Асканія Нова».

Стимулювання підприємницької активності місцевого населення повинно відбуватися шляхом інформування про можливості бізнесу у сфері рекреації в заповіднику «Асканія Нова», а також безпосередньо шляхом залучення місцевих жителів до обслуговування відвідувачів на природоохоронних територіях в рамках окремих спільних проектів.

До стимулюючих заходів також відносять введення пільг у сфері оподаткування, реалізація навчальних програм і програм технічної допомоги, пільгове кредитування. Створення умов для розвитку рекреації в заповіднику «Асканія Нова» неможливе без активної позиції регіональних і місцевих органів влади. Місцеві органи влади повинні бути зацікавлені в розвитку рекреації більше, ніж сам заповідник «Асканія Нова», адже розвинута рекреаційна інфраструктура допомагає створювати нові робочі місця.

Одним із таких перспективних і ефективних шляхів вирішення проблеми інвестування природоохоронної діяльності може стати лізинг. Він передбачає

товарне кредитування, що дозволяє без значної фінансової напруги відновити виробничі фонди та придбати майно значної вартості. Лізингова угода більш гнучка, аніж кредит, оскільки надає сторонам можливість відпрацювати необхідну схему сплати лізингових платежів.

Для заохочення екологічного лізингу в заповіднику «Асканія Нова» може надаватися фінансова підтримка з боку Державного та місцевих фондів охорони навколишнього природного середовища, коштів місцевих бюджетів, підприємств-забруднювачів, за рахунок технічної допомоги зарубіжних країн [83].

Загалом залучення інвестицій для розвитку заповідника «Асканія Нова» є запорукою створення необхідної туристичної інфраструктури. При її створенні туризм в заповіднику «Асканія Нова» зможе вийти на якісно новий рівень. Для повноцінного розвитку повинна бути розроблена програма залучення та розподіл коштів, яка сприятиме ефективному їх застосуванню.

3.3. Розробка екотуру до заповідника «Асканія Нова»

Заповідник розташований у селищі Асканія-Нова Чаплинського району в Херсонській області, на відстані 140 км від обласного центру (м. Херсон) та 75 км автодорогою від Нової Каховки (рис.3.2).

Рис. 3.2. Заповідник «Асканія Нова» на карті

Заповідник підпорядкований Міністерству енергетики та захисту довкілля, оперативне управління здійснює Державна служба заповідної справи [84].

Заповідник створений з метою збереження, відтворення та раціонального використання типових і унікальних природно-ландшафтних та історикокультурних комплексів степової зони, що мають важливе природоохоронне, наукове, естетичне, рекреаційне та оздоровче значення.

На території Заповідника відповідно до природоохоронного законодавства виділяються такі зони:

- заповідна зона; зона
- регульованої рекреації; зона
- стаціонарної рекреації;
- господарська зона.

Заповідник «Асканія Нова» є перспективним місцем для розвитку туризму. Цьому є ряд причин:

знаходиться на вигідній транспортній розв'язці;
має гарний рекреаційний потенціал; є
«абсолютно заповідною» степовою зоною;
може слугувати місцем для спортивного, екстремального, екологічного,
наукового та історико-культурного туризму; активно займається
екологічною освітою відвідувачів заповідника.

За своїм направленням запропонований тур є різновидом зеленого (екологічного) туризму.

Об'єктом є, безпосередньо, Заповідник «Асканія Нова».

Цільовою аудиторією даного екотуру є чоловіки та жінки віком 25 – 45 років, середнього рівня достатку та активною соціальною позицією.

При розробці туру були закладені такі цілі:

знайомство з природно-заповідним фондом заповідника «Асканія Нова»;
отримання екологічної освіти, підвищення культури взаємин з природою,
вироблення етичних норм поведінки в природному середовищі, виховання
почуття власної відповідальності кожного за долю природи і її окремих
елементів; оновлення духовних і фізичних сил людини, забезпечення
повноцінного
відпочинку в умовах природного середовища; розширення знань про
рослинний та тваринний світ, його особливості.

Перед екотуром до заповідника «Асканія Нова» ставилися такі завдання,
як:

освоєння туристичного маршруту в заповіднику «Асканія Нова»; розробка
і впровадження еко-культурних норм поведінки у природному середовищі з
поступовим переходом на рівень екокультури спілкування з природою;
виховання у туристів і відпочиваючих потреби не тільки насолоджуватись
природним середовищем, але й дбати про його майбутнє, а також сприяти

збереженню та відтворенню довкілля як основного ресурсу екологічного туризму; створення інтеграційної основи для інших видів туризму у використанні рекреаційного потенціалу природного середовища з метою найбільш повного відновлення фізичних і духовних сил людини, забезпечення повноцінного відпочинку [85]; поглиблення економічного змісту туристичної діяльності в заповіднику «Асканія Нова» та його природоохоронних функцій, створення і реалізація рентабельного туру, мінімізація витрат на його виробництво, отримання прибутку, пошук нових можливостей для розвитку зеленого туризму у заповіднику «Асканія Нова».

Досягнення вищеперахованих цілей та виконання поставлених задач зможе забезпечити успішність екотуру до заповідника «Асканія Нова».

Маршрут даного туру представлений на рис. 3.3.

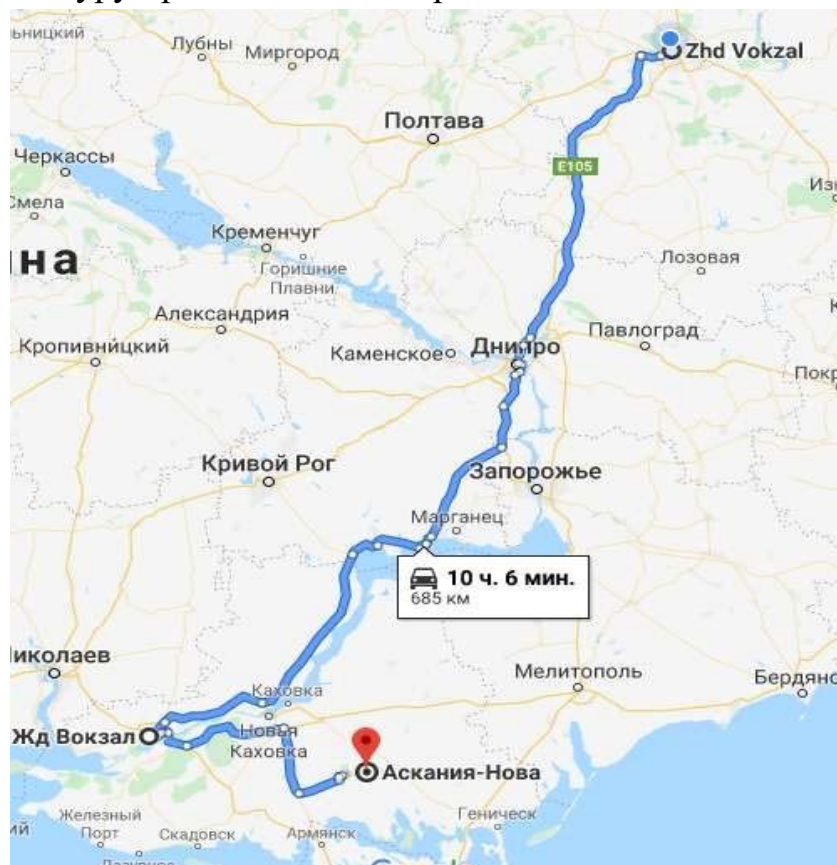

Рис. 3.3. Маршрут екотуру Харків – Заповідник «Асканія Нова»

М. Харків (ж\д вокзал).

М. Херсон (ж\д вокзал)

Заповідник «Асканія Нова»

Загальна відстань туристичного маршруту в заповіднику «Асканія Нова»
45 км.

По складу та кількості учасників – для дорослих, 15-20 чоловік.

По способу пересування – комбінований.

По тривалості – 4 дні\5 ночей.

При розробці туру були створені всі необхідні умов для організованого, безпечного відпочинку, комфорту туристів та збереження природнозаповідного фонду заповідника «Асканія Нова».

Програма туру представлена у таблиці 3.3.

Таблиця 3.3

Програма туру

День	Час	Активність
1	20:00	Збір групи в на ж\д вокзалі в м. Харків
	20:30	Виїзд з Харкова.
2	8:00	Прибуття до Херсона
	9:00	Коротка оглядова екскурсія по місту
	9:40	Трансфер в Асканію-Нову
	12:30	Обід
	14:30	Екскурсія маршрутом зоологічного парку «Новою асканійською стежкою».
	17:00	Трансфер на Арабатську стрілку.
	19:00	Поселення в пансіонаті —Київська Русь», неподалік від моря.
	20:00	Вечеря, вільний час.
3	9:00	Сніданок.
	10:00	Екскурсія по Арабатській стріці

	11:00	Соляні розробки Сивашу. Вода в цих сиваських озерах має характерний рожевий колір (так зване «рожеве озеро»), завдяки високому вмісту каротиноїдів.
	15:00	Водна екскурсія катером по Сивашу. Екскурсія катером по Сиваському мілководді, яке являє собою лабіринт островів, озер та водних проток. Спостереження за птахами. Огляд Тонкої протоки, Великого гирла, островів Верблюжий та Круглий. Під час водної екскурсії на «пташиних базарах» можна побачити не лише чапель, мартинів чи бакланів, але й навіть пеліканів.
3	18:00	Повернення в пансіонат, вільний час.
	20:00	Вечеря
4	9:00	Сніданок
	10:00	Виїзд з пансіонату.
	11:00	Трансфер в Асканію-Нову. Фотозупинка «Заповідний степ»

Продовження таблиці 3.3

	11:30	Екскурсія «фотосафарі» – в заповіднику Асканія-Нова. Маршрут екскурсії пролягає через степову ділянку, де тварини утримуються в напіввільних умовах. Туристи зможуть не лише побачити їх зблизька, але й вийти з машини, і зробити собі фотографії на фоні степу, де пасуться численні стада копитних. Туристи проїдуть через загони з тваринами, де можна побачити антилоп, коней Пржевальського, оленів, зебр, страусів та через весь дендропарк – стару і нову його частину. По закінченні автомобільної частини гіді проведуть пішохідну екскурсію в старій частині дендропарку.
	12:30	Обід
	13:30	Трансфер до Херсону.

	18:00	Відправлення з ж\д вокзалу Хернсона
5	7.00.	Прибуття до Харкова.

Розрахунок вартості туру представлено в таблиці 3.4.

Таблиця 3.4

Розрахунок вартості туру на одну особу виходячи з кількості осіб у групі

Витрати	Вартість (грн)	Група – 10 осіб	Група – 20 осіб
Оренда транспортного засобу			
Автобус	10 000	1 000	500
Електромобіль	2 000	200	100
Катер	1 000	100	50
Оплата роботи супроводжуючого/гіда	1500	150	75
Вартість розміщення водія та гіда	3000	300	150
Вартість розміщення	1500 грн/чол	1500 грн/чол	1500 грн/чол
Непередбачувані витрати	1000	100	50
Вартість екскурсійного обслуговування	750 грн/чол	750 грн/чол	750 грн/чол

Продовження таблиці 3.4

Вартість послуг екскурсовода	1000	100	50
Харчування (сніданок+вечера)	500 грн\чол.	500 грн\чол.	500 грн\чол.
Собівартість туру без врахування маржинального прибутку агенції	-	4700	3725
Ціна туру з комісією агентства у розмірі 20 %	-	5640	4470

Розрахуємо чистий прибуток агентства від впровадження туру для двох груп:

Прибуток агентства при формуванні групи з 10 осіб = $5640 \cdot 10 = 56400$ грн – 47 000 грн (витрати агента на формування туру з 10 осіб) = 9 400 грн.

Прибуток агентства при формуванні групи з 20 осіб = $4470 \cdot 20 = 89\,400$ грн – 74 500 грн (витрати агента на формування туру з 20 осіб) = 14 900 грн.

Даний екотур до заповіднику «Асканія Нова» є прикладом симбіозу любові до природи та технічних інновацій. Бо у ході екотуру туристам буде запропоноване сафарі на електромобілях, які є екологічно чистим видом транспорту, який лише набуває популярності в Україні. Також обширна програма туру, яка охоплює не лише заповідник «Асканія нова», а й прилеглі заповідні території, дозволить туристам більше проникнутися тематикою зеленого туризму.

Загалом даний тур може слугувати не тільки як складова внутрішнього туризму України, а і як компонент популяризації в'їзного туризму. Але це можливо лише за умови державної підтримки та направленості зовнішньої політики країни на розвиток в'їзного туризму за рахунок просування екотурів, які орієнтуватимуть туристів на збереження, відтворення і збільшення споживчої вартості природного середовища, сприятимуть формуванню у туристів почуття особистої відповідальності за стан природи та її майбутнє, стверджуючи в їх свідомості приналежність до неї як невід'ємної органічної частини [90].

Даний екотур до заповіднику «Асканія Нова» є прикладом симбіозу любові до природи та технічних інновацій. Бо у ході екотуру туристам буде запропоноване сафарі на електромобілях, які є екологічно чистим видом транспорту, який лише набуває популярності в Україні. Також обширна програма туру, яка охоплює не лише заповідник «Асканія нова», а й прилеглі заповідні території, дозволить туристам більше проникнутися тематикою зеленого туризму.

Загалом даний тур може слугувати не тільки як складова внутрішнього туризму України, а і як компонент популяризації в'їзного туризму. Але це можливо лише за умови державної підтримки та направленості зовнішньої політики країни на розвиток в'їзного туризму за рахунок просування екотурів, які орієнтуватимуть туристів на збереження, відтворення і збільшення споживчої вартості природного середовища, сприятимуть формуванню у туристів почуття особистої відповідальності за стан природи та її майбутнє, стверджуючи в їх свідомості приналежність до неї як невід'ємної органічної частини [91].

Висновки

Проаналізувавши основні напрямки розвитку зеленого туризму в світі, а також, з урахуванням основних положень концепції «сталого розвитку», можна зробити висновок, що зелений туризм – це вид туристичної діяльності, метою якого є пізнання особливостей малозмінених природних і традиційних культурних ландшафтів за умови збереження ландшафтного різноманіття. Екотуристичні подорожі сьогодні організовані в основному на аматорському рівні, комерційна діяльність у цьому напрямку тільки в зародковому стані [92].

Однак вже спостерігається помітне розділення двох шляхів розвитку зеленого туризму – «американського» і «європейського». Перший формується в формі організації спортивних і туристичних поїздок в екстремальних умовах навколишнього середовища, другий - у формі організованого відпочинку на природі з залученням традиційної місцевої культури (в Україні цей вид туризму називають або агротуризмом) [93].

Загалом регіони України мають різний потенціал природно-заповідного фонду для використання в туристичній діяльності та відповідно різні передумови для розвитку зеленого туризму. Подальші заходи з розвитку екологічного туризму в державі повинні керуватися роллю ресурсного потенціалу регіонів у формуванні високоефективного туристичного комплексу, зокрема, шляхом активізації використання об'єктів ПЗФ. Ця проблема стає все більш актуальною з точки зору політики децентралізації, проголошеної в Україні [94].

Зелений туризм в Україні має розвиватися відповідно до сучасних світових підходів і концепцій, особливості яких у тому, що цей вид туризму не тільки задовольняє бажання спілкуватися з природою, а й мобілізує туристичний потенціал для збереження природи, соціально-економічного розвитку, природоохоронну та освітню діяльність, сприяє створенню нових робочих місць, залученню місцевого населення і підвищенню загального культурного рівня суспільства.

До складу природоохоронних територій входять території та об'єкти природно-заповідного фонду, водоохоронні зони та прибережні охоронні зони, ліси першої групи. Їх захисний статус визначається законодавчою базою держави [95].

Що стосується розвитку зеленого туризму у заповіднику «Асканія-Нова», то він вимагає ретельно продуманого підходу до використання цінних та вразливих природних ресурсів. Комплексне вирішення проблем, пов'язаних з

розвитком туризму на території заповідника «Асканія-Нова» та в його заповідній зоні, вимагає залучення зовнішніх ресурсів (інтелектуальних, матеріальних і фінансових), а також налагодження партнерських відносин з місцевими органами влади, різними комерційними і некомерційні організації, місцевим населенням [96]. Проте, існують певні проблеми, які перешкоджають розвитку туризму в заповіднику Асканія-Нова, а саме:

немає єдиних методів визначення рекреаційних навантажень і моніторингу, а також чіткого юридичного супроводу відпочинку в заповідниках і національних парках; низький

рівень комфорту інфраструктури;

недостатній обсяг докладної інформації про напрямки еколого-освітніх турів і програм, а також спеціалізованої інформації; відсутні маршрути і

програми, призначені для різних категорій туристів, а

також туристичні продукти, що відповідають стандартам міжнародного ринку;

персонал має невеликий досвід і знання, необхідні для успішної

організації туризму; відсутність різноманітних платних послуг і продуктів, а

також єдиних

стандартів ціноутворення на послуги, що надаються туристам; не якісні рекламні

та інформаційні матеріали та відсутність можливості

виходу на міжнародний ринок екотуризму [97]; відсутність механізмів,

відповідно до яких частина фінансових надходжень від туризму

спрямовуватиметься на потреби місцевих жителів, а необхідність участі

місцевого населення в розвитку туризму недооцінюється.

Туристичні перспективи національних парків і природних заповідників України слід розглядати в систематичному використанні їх ресурсів, вираженому в проектуванні і розробці екологічних і еколого-культурних туристичних маршрутів, а також в плануванні, управлінні та моніторингу туристичної

діяльність. Це робить національні парки та заповідники вельми перспективними для організації зеленого туризму [98].

Також очевидно, що основними характерними видами туристичних послуг для національних парків та заповідників можуть бути: розробка, оснащення і контроль парку фіксованими маршрутами, освітні та консультаційні послуги різного типу, організація спортивного, пригодницького, зеленого сільського, лікувального і реабілітаційного туризму, спеціальні екологічні та еколого-культурні тури, екскурсійні послуги, у тому числі екскурсії по парку, проведення спеціальних заходів і акцій (ярмарки, аукціони, фестивалі, конкурси, виставки і т. д.), контрольовані закупівлі туристами «дарів природи», продпродаж сувенірів, продаж торгових знаків з екологічною символікою парку, рекламні послуги, виготовлення та продаж спеціальної аудіо, відео, фото та кінопродукції [99]. Тільки при такому підході зелений туризм в національних парках та заповідниках України може зайняти лідируючі позиції на внутрішньому туристичному ринку [100].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про туризм: Закону України від 15.09.95 №325/95 // Відомості Верховної Ради України – 1995. – № 31. – ст. 241.
2. Про курорти: Закон України від 05.10.2000 № 2026-III // Відомості Верховної Ради України – 2000. – № 50. – ст. 435.
3. Дмитрук О.Ю. Екологічний туризм: сучасні концепції менеджменту і маркетингу : навч. посібник / О. Ю.Дмитрук – К.: Альтерпрес, 2004. –192 с.
4. Божидарнік Т.В. Міжнародний туризм : навч. посіб. / Т.В. Божидарнік, Н.В. Божидарнік, Л.В. – К.: «Центр учбової літератури», 2012. – 312 с.
5. Величко В.В. Організація рекреаційних послуг: навч. посібник. / В.В. Величко – Харків: Харківський національний університет міського господарства ім. О.М. Бекетова, 2013. – 202 с.
6. Михайліченко Г.І. Організація туристичних подорожей: навч. посіб. / Г.І. Михайліченко. – Київ : КНТЕУ, 2011. – 391 с.
7. Смаль І.В. Туристичні ресурси світу. / І.В. Смаль. – Ніжин: Ніжинський державний університет ім. М.В. Гоголя, 2010. – 336 с.
8. Шандор Ф.Ф. Сучасні різновиди туризму: підручник / Ф.Ф. Шандор, М.П. Кляп. – К. : Знання, 2013. – 334 с.
9. Абрамов В.В. Історія туризму: підручник / В.В. Абрамов, М.В. Тонкошкур. – Х: ХНАМГ, 2010. – 294 с.
10. Вишневський В.І. Екологічний туризм: навч. посібник / В.І. Вишневський. – К.: Інтерпрес ЛТД, 2015. – 140 с.
11. Грабовський Ю.А., Скалій О.В., Скалій Т.В. Спортивний туризм: навч. посіб. / Ю.А. Грабовський, О.В. Скалій, Т.В. – Тернопіль: Богдан, 2009.
12. Заваріка Г.М. Туризм на охоронних природних територіях / Г.М. Заваріка // Географія та туризм. – 2014. – Випуск 28.
13. Козловський О.Ю. Екологічний туризм: навч. посіб. / О.Ю. Козловський, Б.В. Борисюк. — Житомир: ЖДУ ім. І. Франка, 2011. – 202 с.

14. Кудла Н.Є. Сільський туризм. Основи підприємництва та гостинності: навч. посібник / Н.Є. Кудла. – К.: ЦУЛ, 2015. – 152 с.
15. Філіпов З.І. Спортивний туризм. Організація і методика спортивнотуристичної роботи: навч. посіб. / З. І. Філіпов. –Дрогобич: Коло, 2010.–34.
16. Фоменко Н.В. Рекреаційні ресурси та курортологія: навч. посібник / Н.В.Фоменко. – К.: Центр навчальної літератури, 2007. – 312 с.
17. Чобаль Л.Ю. Організаційні аспекти розвитку сільського туризму в Україні / Л.Ю. Чобаль // Формування ринкових відносин в Україні. – Київ, 2017. – № 6. – С. 85 – 89.
18. Шульгіна Л.М. Маркетингова діяльність підприємства на ринку послуг зеленого туризму: монографія / Л.М. Шульгіна, А.І. Зінченко, Н.А. Крахмальова. – К.: КНУТД; КНТЕУ; НТТУ «КПІ», 2014. – 253 с.
19. Михайліченко Г.І. Організація туристичних подорожей: навч. посіб. / Г.І. Михайліченко, А.Ю. Єременко. – Київ : КНТЕУ, 2011. – 391 с.
20. Шандор Ф.Ф. Сучасні різновиди туризму: підручник / Ф.Ф. Шандор, М.П. Кляп. – К. : Знання, 2013. – 334 с.
21. Правове регулювання туристичної діяльності: конспект лекцій / В.Є. Єрмаченко, Г.М. Брусільцева. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2012. – 208 с.
22. Федорченко В.К., Дьорова Т.А. Історія туризму в Україні: навч. посіб. – К.: Вища школа, 2002. – 195 с.
23. Шведун В. А. Туристична сфера України: підходи до вдосконалення державного управління / В. А. Шведун, О. О. Ахмедова // Державне управління у сфері цивільного захисту: наука, освіта, практика : матеріали міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф., 17 – 18 трав. 2019 р. / за заг. ред. В. П. Садкового. – Х.: НУЦЗУ, 2019. – С. 277 – 278.

24. Брусільцева Г. М. Аналіз тенденцій розвитку державно-приватного партнерства в туристичній галузі України / Г. М. Брусільцева // Європейські перспективи, 2015. – № 10. – С. 26 – 31.
25. Державна служба статистики України // [Електронний ресурс]
http://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2007/tyr/tyr_u/potoki2006_u.html
26. Брусільцева Г. М. Проблеми та перспективи розвитку галузі туризму на умовах державно-приватного партнерства / Г. М. Брусільцева, О. О. Ахмедова // Економічний розвиток і спадщина Семена Кузнеця : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 30 – 31 трав. 2019 р. : тези допов. – Х.: ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2019. – С. 13 – 15.
27. Природно-заповідний фонд України загальнодержавного значення:
Довідник. — К., 2004. — 240 с.
28. Брусільцева Г. М. Стан та перспективи розвитку державно-приватного партнерства в туристичній галузі України / Г. М. Брусільцева // Сучасні проблеми управління підприємствами: теорія та практика : міжнародна наук.-практ. кофер., 30 – 31 бер. 2017 р.: тези допов. – Х., 2017. – С. 279–282
29. Природно-заповідний фонд України загальнодержавного значення:
Довідник. – К., 2014. – 240 с.
30. Василевська Я.В. Часопис соціально-економічної географії. – 2012. – Вип.13(2). – С.125 – 128.
31. Андрієнко Т.Л., Онищенко В. А., Клєстов М. Л., Прядко О.І., Арап Р.Я. Система категорій природно-заповідного фонду України та питання її оптимізації. – Київ: Фітосоціоцентр, 2011. – 60 с.
32. Бейдик О. О. Рекреаційно-туристичні ресурси України: методологія та методика аналізу, термінологія, районування. – К.: Київ, унт, 2011. – 395с.

33. Природні національні парки України / П. Т. Яценко, Е. М. Гребенюк, Л. А. Тасенкевич. – Л.: Вища школа, 2001.
34. Гетьман В.І. Концептуальні питання екотуризму в контексті збереження ландшафтного різноманіття // Рідна природа. – 2011. – №2. – С.34 – 35.
35. Національні природні парки: проблеми становлення та розвитку: Матеріали міжнар. наук. – практ. конф. – Яремча, 2010.
36. Кукурудза М.М. Менеджмент національних парків: навч. посіб. / М.М. Кукурудза. – Л.: Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2013– 127 с.
37. Барановський В. А. Екологічний атлас України. / В. А. Барановський. – К.: Географіка, 2010. – 40 с.
38. Царик Л. П., Чернюк Г. В. Природні рекреаційні ресурси: методи оцінки й аналізу: навч. посіб. / Л. П. Царик, Г. В. Чернюк. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2011 с.
39. Гетьман В. І. Основні завдання і проблеми розвитку екотуризму в національних природних парках і біосферних заповідниках України / Гори і люди (у контексті сталого розвитку): Матеріали міжнар. конф. 14—18 жовтня. – Рахів, 2002. – С. 304 – 318.
40. Екологія і закон: Екологічне законодавство України. У 2-х кн. / Відповідальний редактор проф. В.І. Андрейцев. – К.: Юрінком Інтер, 2013. – Кн.2. – 576 с.
41. Мілкіна Л. А. «Життя і смерть «червонокнижників». Проблеми оптимізації режиму охорони заповідних територій // Зелені Карпати. – 2014. – №1– 2. – С.12– 13.
42. Віртуальна екскурсія як інноваційний метод лінгвокраїнознавчої підготовки майбутніх фахівців туристичної сфери // Наукові записки [Національного університету «Острозька академія»]. Сер.: Філологічна. – 2013. – Вип. 33. – С. 312 – 315.

43. Коваленко О. Ю. Управління розвитком природно-заповідних територій регіону: дис канд. екон. наук: спец. 08.00.05 «Розвиток продуктивних сил і регіональна економіка»/О. Ю. Коваленко. –МДАУ, Миколаїв, 2013. –249 с.
44. Кабушкіна М.І. Організація туризму: навчальний посібник / М.І. Кабушкіна.: – К. Нове знання, 2013. – 632 с.
45. Бирицька Н.М. Туроперейтинг : навчально-методичний посібник / Н.М. Бирицька. – Мн.: БДЕУ, 2014. – 209 с.
46. Дурович А.П. Просування туристичного продукту на ринок: навчальний посібник / А.П. Дурович. – Мінськ: БДЕУ, 2013. – 320 с.
47. Квартальнов В.А. Теорія і практика туризму: підручник. / Квартальнов В. А. – М.: Фінанси і статистика, 2013. – 672 с.
48. Козловський Є. Державне регулювання та підтримка розвитку туризму в Україні: досвід країн Центральної та Східної Європи / Козловський Є. / Актуальні проблеми внутрішньої політики. – 2004. – Вип. 4. – С. 209 – 218.
49. Кожанова Є.П., Отенко І.П. Економічний аналіз: навчальний посібник для самостійного вивчення дисципліни / Є.П. Кожанова, І.П. Отенко. – Х.: «ІНЖЕК», 2003. – 208 с.
50. Основи туристичного бізнесу: Навчальний посібник / М. П. Мальський, В. В. Худо, В. І. Цибух. – Київ: Центр навч. літ., 2014. – 272 с.
51. Суторміна В. М. Фінанси зарубіжних корпорацій: Підручник. – К.: КНЕУ, 2004. – 566 с.
52. Росс Ст., Вестерфильд Р., Джордан Б. Основи корпоративних фінансів: Пер. з англ. – М.: Лабораторія базових знань, 2010. – С. 28.
53. Стрижак О. О. Особливості діяльності туристичних підприємств України / О. О. Стрижак, М. В. Алдошина // International Scientific Conference «Digital and Innovative Economy: Processes, Strategies, Technologies»: Conference

- Proceedings, January 25th, 2019, Kielce, Poland. – Kielce: Baltija Publishing, 2019. – 119 – 121 pp.
54. Алдошина М. В. Особливості процесу пошуку та найму спеціалістів туристичних підприємств / М. В. Алдошина // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2017 – № 19. – С. 130 – 133.
 55. Коллас Б. Управління фінансовою діяльністю підприємства: Пер. з фран. – М.: Фінанси: ЮНІТІ, 2010. – С. 28.
 56. Фінансовий менеджмент : навч. посіб. / Н. М. Давиденко; Акад. муніцип. упр. – Ніжин: Аспект-Поліграф, 2013. – 332
 57. Гетьман В./Туризм і збереження довкілля Українських Карпат // Географія та основи економіки в школі. – 2010. – №3. – С. 48–62.
 58. Гетьман В. І. Платні рекреаційні послуги установ природно-заповідного фонду України: законодавчі норми та економічні можливості // УГЖ. – 2012. – М1. – С. 58 – 64.
 59. Борейко В. В. Історія заповідної справи в Україні: навчальний посібник / В. В. Борейко. – К., 2015. – 181 с.
 60. Томахін М. Формування екологічної мережі та розвиток природнозаповідної справи в Україні / М. Томахін, В. Канцурак, І. Іваненко, Ю. Колмаз, Н. Фишко, А. Сторожук // Землевпорядний вісник. – 2012. – № 3. – С. 23–29.
 61. Барановський В. А. Екологічний атлас України. – К.: Географіка, 2000.–40 с.
 62. Бейдик О. О. Рекреаційно-туристичні ресурси України: методологія та методика аналізу, термінологія, районування. – К.: Київ, ун-т, 2011. – 395с.
 63. Гетьман В. І. Основні завдання і проблеми розвитку екотуризму в національних природних парках і біосферних заповідниках України / Гори і люди (у контексті сталого розвитку): Матеріали міжнар. конф. 14 –18 жовтня. – Рахів, 2012. – С. 304 – 313.

64. Сущенко О. А. Становлення віртуального туризму як напряму розвитку інформатизації діяльності туристичного підприємства / О. А. Сущенко, В. В. Кравченко // Коммунальное хозяйство городов. – 2018. – № 140. – С. 19–24.
65. Заставний Ф. Д. Географія України: навчальний посібник / Ф. Д. Заставний. – Л.: Світ, 2004. – 121 с.
66. Кукурудза М. М. Менеджмент національних парків: навч. посіб. – Л.: Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2013. – 127 с.
67. Маценко Г. О. Книга рекордів України. Природа навколо нас. – Тернопіль: Навчальна книга «Богдан», 2010. – 65 с.
68. Національні природні парки: проблеми становлення та розвитку: Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. – Яремча, 2010.
69. Рутинський М. Й. Врахування ландшафтного різноманіття у функціональному зонуванні національних природних парків України/Ландшафти і сучасність: 36. наук, праць. – Київ; Вінниця: Гіпаніс, 2010. – С 98–102.
70. Петранівський В. Л. Туристичне краєзнавство [Електронний ресурс] / В. Л. Петранівський, М. Й. Рутинський. – Режим доступу: http://pidruchniki.ws/1725100941916/turizm/turistichne_krayeznavstvo__petranivskiy_vl.
71. Чернюк Л. Г. Економка регіонів (областей) України : навчальний посібник для вузів / Л. Г. Чернюк, Д. В. Клиновий. – К.: ЦУЛ, 2012. – 641 с.
72. Стафійчук В. І. Рекреалогія: навчальний посібник для вузів / В. І. Стафійчук. – К.: Альтерпрес, 2016. – 263 с.
73. Фоменко Н. В. Рекреаційні ресурси і курортологія : підручник / Н. В. Фоменко. – Івано-Франківськ: ІМЕ, 2011. – 240 с.
74. Дмитрук О.Ю. Екологічний туризм: сучасні концепції менеджменту і маркетингу. – К.: Альтпрес, 2014. –192 с.

75. Бирицька Н.М. Туроперейтинг : навчально-методичний посібник / Н.М. Бирицька. – Мн.: БДГУ, 2013. – 209 с.
76. Асканія-Нова / авт. тексту Г. Карасьов, П. Стопкевіч, В. Треіс. — Одеса: Маяк, 2009. — 58 с.
77. Піддубняк, В. А. Білий степ із чорною ознакою [Асканія-Нова] / В. А. Піддубняк// Новий день. – 2013. – 7 лют. – С. 11.
78. Асканія-Нова – центр поширення сайгаків // Херсонський вісник. – 2013. – 12 вер. – С. 19.
79. Барон, Е. А. Фальц-Фейн. Надзвичайний і повноважний посол російської культури (До 100-річчя Е. А. Фальц-Фейна) // Наша спадщина. – 2012. – № 103. – С.107 – 111.
80. Бушаков, В. В. Етимологія назви Асканія – Нова / В. В. Бушаков, Н. Е. Дрогобич // Фальцфейнівські читання: міжнар. наук. конф., (25 – 27 квітня 2011 р.): зб. наук. пр. – Херсон: ХДУ, 2011. – С. 31 – 34.
81. Вісті біосферного заповідника «Асканія-Нова». – 2013. – Т. 5. – 232с.
82. Гавриленко, В. С. У поєднанні з природою справа людини живе Вічно [До 150-річчя від дня народження Ф. Е. Фальц-Фейна] / В. С. Гавриленко, Н. Ю. Дрогобич // Вісн. НАН України. – 2013. – № 4. – С. 76 – 85.
83. Гай, В. Золотий фонд «Асканії-Нової» [75 років Заснування] / В. Гай // Новий день. – 2006. – 26 жовт. (№ 43)
84. Станиславчик Е.Н. Основи фінансового менеджменту / Е.Н. Станиславчик. – М.: Ось, 2011. – 128 с.
85. Ніпіаліді О.Ю., Карпишин О.Ю. Фінанси підприємств: навч. посіб./ О.Ю. Ніпіаліді, Н.І. Карпишин. –Тернопіль: Економічна думка, 2009.–232 с.
86. Балабанов И.Т. Основи фінансового менеджменту: навчальний посібник/ И.Т. Балабанов. – К. : Фінанси та статистика, 2011. – 528 с.
87. Давиденко Н.М. Фінансовий менеджмент підприємств: навч. посіб. / Н.М.

- Давиденко// Фінанси України. – 2014. – № 6. – С. 90-95.
88. Месарович М. В. Загальна теорія систем: математичні основи / М. В. Месарович. – М., 2004. – 366 с.
89. Ковалева А.М. Фінанси в управлінні підприємством / А. М. Ковалева. – М.: Фінанси та статистика, 2011. – 417 с.
90. Ковалєв В.В. Введення у фінансовий менеджмент / В.В. Ковалєв. – М.: Фінанси та статистика, 2010. – 768 с.
91. Завадський Й.С. Менеджмент : Management : У 2-х т. / Й. С. Завадський. – [2-е вид.]. – К. : Українсько-фінський інститут менеджменту і бізнесу, 2010. – Т. 1. – 542 с.
92. Ковалева А.М. Фінанси в управлінні підприємством / А. М. Ковалева. – М. : Фінанси та статистика, 2011. – 417 с.
93. Суторміна В. М. Фінанси зарубіжних корпорацій: Підручник. – К.: КНЕУ, 2014. – 566 с.
94. Стрижак О. О. Проектування бізнес-процесів туристичного підприємства / О. О. Стрижак, М. В. Алдошина // Бізнес-Інформ. – 2019. –№ 3.–С. 170– 175.
95. Росс Ст., Вестерфильд Р., Джордан Б. Основи корпоративних фінансів: Пер. з англ. – М.: Лабораторія базових знань, 2010. – С. 28.
96. Стрижак О. О. Інституціоналізація туристичної діяльності / О. О. Стрижак// Сучасні проблеми управління підприємствами: теорія та практика : матеріали Сьомої міжн-ї наук.-практ. конф., 30 – 31 бер. 2017 р. – тези допов.– 2017.
97. Сущенко О.А. Теоретико-методологічні засади управління рекреаційнотуристичною діяльністю підприємств / О.А. Сущенко // В кн. : "Методологія та практика сталого розвитку туризму" : [монографія] / [за заг. ред. І. В. Черниш]. — Полтава : ПолтНТУ ім. Ю. Кондратюка, 2018. — С. 108-118.

98. Труніна І.М. Конкурентоспроможність підприємницької діяльності (туристична галузь) / І.М. Труніна, О.А. Сущенко, Г.С. Ліхоносова // 2-ге вид., переробл. і доповн. – Кременчук: вид-во ПП Щербатих О.В., 2017. – 268 с.
99. Горицька Н. А. Фінансова стратегія: Управління фінансами: навч. посіб. / Н. А. Горицька. – К.: Українсько-фінський інститут менеджменту і бізнесу, 2010.– 131 с.
- 100.Подерьогін А.М. Фінанси підприємств. : навч. посіб. / А.М. Подерьогін – К.:КНЕУ, 2014. – 546 с.